

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PPIC

Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes
Pedagoģijas bakalaura studiju
Programmas studente
Iveta Vilka (990065)

**ROTAĻAS KĀ BĒRNA VALODAS
ATTĪSTĪBAS LĪDZEKLIS 6-7 GADU
VECUMĀ**

BAKALaura DARBS

Zinātniskā darba vadītāja
Lekt., mag.paed. Ilze Šūmane

Rīga 2006

Saturs

Anotācija.

Abstract.

Ievads.....	5.lpp.
1. Teorētiskās nostādnes par rotaļu pirmsskolēna dzīvē.....	7.lpp.
1.1. Rotaļas raksturojums pedagogijas klasiķu darbos.....	7.lpp.
1.2. Rotaļas būtības raksturojums.....	10.lpp.
1.3. Radošās rotaļas īpašības.....	14.lpp.
1.4. Radošā rotaļa kā bērna patības sfēra.....	18.lpp.
2. Teorētiskās nostādnes par valodas attīstību pirmsskolas vecuma bērniem rotaļās.....	22.lpp.
3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība rotaļu izmantošanai 6-7 gadu vecumā valodas attīstībā.....	30.lpp.
3.1. Bērnu valodas attīstības līmeņa iepazīšana.....	30.lpp.
3.2. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības programmas izveide.....	37.lpp.
3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbības norise izglītības centrā „Tince”. Iegūto datu analīze.....	39.lpp.
Nobeigums.....	46.lpp.
Izmantotās literatūras saraksts.....	48.lpp.
Pielikums.....	50.lpp.

Anotācija

Ivetas Vilkas izstrādātā bakalaura darba „Rotaļas kā bērna valodas attīstības līdzeklis 6 – 7 gadu vecumā”, mērķis ir bakalaura darba teorētiskajās nodaļās apskatīt jautājumus par bērna valodas attīstību un rotaļām, kā valodas attīstības līdzekli, bērnu dzīvē 6 – 7 g. vecumā. Pamatojoties uz pedagogu un psihologu atziņām par rotaļām, izstrādāt un aprobēt rotaļu programmu pirmsskolas bērnu vispārējai attīstībai, valodas apguvei pirmsskolas izglītības centrā „Tince”.

Teorētiskās nostādnes izstrādātas, balstoties uz Dēķena K., Ernstones V., Lieģenieces D., Poriņa V., Romanovska V., Komenska J. A. u.c. citu autoru atziņām. Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības ir veikta bērnu valodas attīstības iepazīšana. Tad izstrādāta rotaļu kopa 6 – 7.g. vecuma bērniem valodas attīstīšanas veicināšanai. Bakalaura darbā veikts ampīriskais pētījums. Rotaļu kopas absorbācija notikusi pirmsskolas izglītības iestādē „Tince”, rezultāti rāda, ka bērni labprāt iesaistās rotaļās un to ietekmē pozitīvi tiek sekmēta valodas attīstība, papildinās vārdu krājums. Valoda attīsta domāšanu audzina jūtas un gribu, veidojot saikni starp cilvēku un sabiedrību.

Bakalaura darbs ir izstrādāts latviešu valodā, tā apjoms sastāv no 64 lpp., satur 6 pielikumus, 6 tabulas un 9 rotaļas, kā arī 4 diagrammas.

Abstract

The aim of Iveta Vilka's Bachelor's Paper „Games as a Means of Developing Child's Language at the Age of 6 and 7” is to explore the role of the games in the development of child's language at the age of 6 and 7 and based on the views of the recognised educators and psychologists to work out and pilot the program of games meant for the pre-school children overall development, for their language acquisition in the pre-school education centre „Tince”.

First, the theoretical outline has been worked out based on the opinions of Komenskis J. A., Lieģeniece D., Romanovskis V., Ernstone V., Poriņš V., Dēķēns K., etc. Secondly, the study of the children language development has been carried out. Then, the set of games has been completed in order to facilitate the development of 6 and 7 year-old children language. And finally, the case study has been carried out to pilot the designed set of games in the pre-school education centre „Tince”.

The research data show that children's willingness to participate in the games facilitate their language development and enlarge their vocabulary. The language develops their thinking, educates their emotions and will, thus, strengthening the link between the person and society.

The Bachelor Paper is written in Latvian, it contains 64 pages, 6 appendices, 6 tables and 9 games, as well as 4 diagrams.

Ievads

Latvijas Republikas „Pirmskolas izglītības programmā” noteikts, ka pirmskolas izglītības mērķis ir attīstīt katrā bērņā aktivitāti (ētisko, estētisko, intelektuālo, fizisko), veidot iekšējo vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo rādīto pieredzi.

Cilvēkam noteiktos dzīves posmos notiek galveno darbības veidu maiņa vai sociālas vides maiņa un mazulim tā ir pirmskolas iestādes apmeklēšana, kad pēc ierastās mājas vides, bērns nokļūst vidē, kur apkārt ir daudz citu bērnu, svešas un nepazīstamas lietas, un viņš vairs nav savu vecāku uzmanības centrā.

Pirmskolas vecumā galvenais darbības veids ir rotaļas. Rotaļas ir tās, kas palīdzēs bērnam pirmskolas vecumā attīstīties, attīstīt valodu. Kas var būt svarīgāks par labi attīstītu valodu? Bez tās nav iespējams sazināties sabiedrībā. Rotaļas kā bērna valodas attīstības līdzeklis var būt dažādas – didaktiskas, kustību, radošās, muzikālās utt. Rotaļas var aplūkot no dažādiem aspektiem – gan kā bērna pastāvīgo darbu, gan kā pieaugušo organizētu darbību. Galvenais ir rotaļu saglabāt kā bērna neatņemamu sastāvdaļu, kā pamatu bērnu personības un izziņas sfēras attīstības veicinātāju.

Ko par rotaļas nozīmi raksta latviešu pedagogs M.Štāls: „Bērns, netraucēti nododamies rotaļai, var savu iekšējo būtību izpaust ārējā darbībā un tādā kārtā var attīstīt savas iedzimtās tieksmes, savu individualitāti” [31;354]. Domāšana, atmiņa, iztēle, īpaši valoda – tas viss veido bērna intelektu. Valoda attīsta domāšanu, audzina jūtas un gribu, tā ir saikne starp cilvēku un sabiedrību.

Pirmskolas iestādēs bērni savās rotaļās mācās, attīsta rakstura īpašības, mācās pielāgoties sabiedrībai un videi, kā arī veido pirmās sadarbības iemaņas un prasmes ar saviem vienaudžiem un pieaugušajiem.

Kā liecina vēsturiskā pieredze, bērnu audzināšanas un mācīšanas efektīvs līdzeklis ir rotaļa.

Pirmskolas iestādes uzdevums ir bērnu sagatavošana skolai, palīdzēt bērnam noticēt saviem spēkiem un izteikt sevi radošā darbā, būt sabiedriskiem un apzināties sevi.

Līdz ar to rodas problēma – kā to visu labāk panākt, kas ir tie faktori, kas sekmē vai tieši otrādi – kavē pozitīva rezultāta sasniegšanu. Tāpēc bakalaura darbs tiks veltīts šī jautājuma izpētei, analīzei un secinājumiem.

Bakalaura darba mērķis: pamatojoties uz pedagogu un psihologu atziņām par rotaļām, izstrādāt un aprobēt rotaļu programmu pirmskolas bērnu attīstībai un latviešu valodas apguvei pirmskolas iestādē, valodas attīstības veicināšanā.

Pētījuma objekts: rotaļa.

Pētījuma priekšmets: bērna valodas attīstība.

Pētījuma hipotēze: Izmantojot valodu attīstošas rotaļas pirmskolas vecuma bērniem, vispārīgi attīstās bērna valoda, paplašinās aktīvais vārdu krājums, attīstās loģiskā domāšana, sekmējas rakstu valodas apguve.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, šādi bakalaura darba izvirzāmi uzdevumi:

1. Analizēt literatūru par rotaļām pirmskolas vecumā.
2. Teorētiski izziņāt bērna valodas attīstības īpatnības.
3. Veikt bērna valodas attīstības līmeņa izpēti.
4. Izstrādāt pedagoģiskās izmēģinājuma darbības programmu 6-7.gadu vecu bērnu valodas attīstībai ar rotaļu palīdzību.
5. Analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Literatūras analīze.
2. Aptauja.
3. Bērnu darbības rezultātu analīze.
4. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Pētījuma bāze:

Pirmskolas izglītības centrs „Tince”. Pētījumā piedalījās četri bērni vecumā no 6-7 gadi.

1. Teorētiskās nostādnes par rotaļu pirmsskolēna dzīvē

1.1. Rotaļas raksturojums pedagogijas klasiķu darbos

Pedagoģijas vēsture rāda, ka tikai atzīstot cilvēku kā vērtību, nostiprinājās atziņa par personības attīstības vajadzību un apstākļu radīšanu tās attīstībai. Jau daudzas tūkstošgades cilvēces attīstībā ir pazīstams vārds „rotaļa”. Rotaļa – tā ir visas mūsu kultūras un vērtības, bet tās kultūrfilozofiskās saiknes ir pētījumu objekts jau Sokrāta un Platona laikā.

Personības attīstība ir attīstības procesa „iekšējā puse” un serde, attīstības sākums un kronis. To jāsaprot kā pašceltniecību sevis radīšanu. Cilvēks dzimst kā bioloģiska būtne, taču salīdzinājumā ar citām pazīstamām zemes būtnēm viņam piemīt vislielākais attīstības potenciāls. Personības attīstība jāapskata kā pastāvīgs kustības process, kurš ir globāla atjaunošanās procesa elements un paša atjaunošanās centrā mainās ne tikai objektīvie apstākļi, bet arī paši darbības subjekti, veidojot sevī jaunas īpašības, attīstot un pārveidojot sevi pašu procesā, to definējot kā saturu un funkcionālu. Tas attiecas gan uz ķermeni, gan uz psihi.

Personības radīšana – pašas personas rūpes par savas individualitātes attīstības apstākļu radīšanu. Pētījumi norāda, ka tai var izsekot, pētot personību attīstībā un sakaros ar vidi, kurā tā atklājas divu veidu dimensijās – kā pašesamība un kā savdabība (atšķirībā no citiem) [11.77.].

Pētnieku vairākums ir izteikuši kopīgu atziņu par attīstību kā kustību no zemākā uz augstāko, kurā atklājas un realizējas iekšējās tendences, potencialitātes un kura ved uz jaunā radīšanu.

Jau cilvēces attīstības agrīnajā periodā bērnu audzināšana notikusi ar rotaļu palīdzību. Kā audzināšanas līdzeklis kalpojusi folklorā – pasakas, teikas, mīklas, sakāmvārdi, parunas, tautasdziesmas u.c.

Bērna vēlēšanos spēlēt var izskaidro ar to, ka ar barību un miegu viņa ķermenī uzkrājas lieka enerģija, no kuras ir jāatbrīvojas. Vislabākais līdzeklis ir spēles.

Daudzi autori raksturojot rotaļas būtību uzsver, ka tā ir darbība, kurā darbības mērķis nav ārpus darbības, bet kurai tāpēc katrs moments vērtīgāks pats par sevi. Autori nonāk pie atziņas, ka spēle ir īpaša kultūras forma un tikai tad, kad cilvēks piedalās spēlēs, viņš ir cilvēks.

Dižais čehu pedagogs J.A.Komenskis uzskatīja rotaļu par bērnam nepieciešamu darbības veidu, kas atbalsta viņa dabai un tieksmēm. Viņš uzskata rotaļu par piemērotu mācību un audzināšanas metodi. Rotaļas nozīmīgumu saskata mācīšanas grūtību novēršanā, interešu veidošanā, kustēšanās nepieciešamības apmierināšanā, vispārējās attīstības veicināšanā. J.A.Komenskis uzsver, ka nevienam nedrīkst piespiest darīt kaut ko pret paša gribu, lai nerastos nepatika un notrulinātas prāta spējas [17.232.].

Iepazīstoties ar J.A.Komenska lieliskajām atziņām ir jāpiekrīt autoram, šodienas skolotājs var atrast daudzas atbildes uz mūsdienu skolas pedagoģiskajām problēmām.

M.Štāls pievienojas Fr.Frēbeļa domām, ka rotaļām jāizriet no iespējami vienkāršākām darbībām un jānoris līdzīgi tam, kā augs attīstās no sēklas. Bērnu rotaļas pamats ir viņu iztēle un fantāzija. Bērns pat piešķir rotaļai un priekšmetiem tās īpašības, kādas viņam šajā rotaļā vajadzīgas, bet mācībās arvien vairāk un vairāk iepazīst lietu un parādību objektīvās īpašības, mācās ar tām apieties [32.53.].

Daudzos krievu pedagogu darbos ir atzīmēta rotaļas lielā loma personības veidošanās procesā. Autori atzīmē, ka nav pat būtiski, ka spēlē attīstās vai veidojas no jauna kādas intelektuālas operācijas, bet gan tas, ka pašos pamatos izmainās bērna pozīcija attiecībā ar apkārtējo pasauli, kas dod iespējas mainīt savus uzskatus, redzot citu uzskatu pareizību [22.35.].

Visi pedagogi ievērojuši un tiekušies izmantot brīvību, ko dod rotaļa tās dalībniekiem, caur brīvību attīstot bērna daudzpusīgo individualitāti un personību, viņa spējas un iespējas.

Taču ir pedagogi, kas par daudz būtiskāku un pedagoģiskajā darbā nozīmīgāku uzskata spēles noteikumus, kas spēlētājam ir jāievēro. Šos uzskatus pārstāv itāļu metodiķe M.Montesori. Viņa balstās uz atziņu, ka pirmskolas vecuma bērni ir spējīgi tikai uz imitāciju un mācību procesā jābalstās uz bērnu tieksmi imitēt. Tāpēc rotaļas un to elementi mācību procesā izmantojami tikai tiešā skolotāja uzraudzībā.

Ļoti plaši savu darbību ar pirmskolas bērniem popularizē Antonija un Kārlis Āres. Viņi ir sīki aprakstījuši dažādas mācību nodarbības un visās tajās kā nozīmīgs elements ir iekļauta spēle. Viņi atsaucās uz M.Montesori ieteikumiem, balstās uz Fr.Frēbeļa teoriju rotaļu izmantošanā. Iesaistot bērnus rotaļās, darbā tika izmantotas gan tautas rotaļas, gan bērnu un skolotāju jaunradītas rotaļas. Āres domā, ka rotaļas dod iespēju apstrādājamo materiālu pārdzīvot [1.2001.].

Ieskats pētāmās problēmas vēsturiskajos aspektos ļauj secināt, ka rotaļas būtības interpretācija daudzu pedagogu un zinātnieku skatījumā ir līdzīga.

Rotaļas principi – brīvība, atbildība un kopdarbība – pamudina un attīsta cilvēka radošo garu, ļauj pārveidot cilvēka esamību, radīt sevi jaunā stāvoklī

Rotaļa ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuriem cilvēks ir saistīts visu mūžu, tikai dažādos dzīves posmos viņa attieksme pret šo darbību ir atšķirīga. Bērnībā rotaļa ir ļoti nopietna nodarbošanās.

Rotaļas mērķis mūsdienās ir harmoniski attīstīt personību, palīdzēt cilvēkam iekļauties sabiedrībā, veicināt viņa vispārējo attīstību.

Ar rotaļas palīdzību skolotājs sagatavo bērnu konkrētas mācību vielas apguvei, un veic apgūto prasmju un iemaņu tālāku nostiprināšanu. Rotaļas darbībā bērns atbrīvojas un strādā daudz nepiespiestākā vidē, spēj atraisīties radošai darbībai.

Vēsturisko faktu zināšana dod iespēju izmantot vērtīgākos pagātnes sasniegumus rotaļu pielietošanā mācību un audzināšanas darbā procesā.

Latviešu pedagogs K.Dēķens savus darbus, tāpat kā O.Svenne, balsta uz rietumos veiktajiem pētījumiem. Pasaules progresīvajām idejām saplūstot ar nacionālo dzīves skatījumu, veidojās savdabīga, tikai latviešiem raksturīga pedagoģiskā doma, kura bērnu respektē kā vērtību un mijiedarbības partneri. Grāmatā „Agrā bērnība” K.Dēķens skata bērnu kā unikālu un vienreizēju personību. K.Dēķens pārstāv humānistisko pieeju audzināšanā, par galveno atzīstot:

- Nelauzt un nemainīt bērna patieso būtību, bet izzināt un respektēt to kā vērtību;
- Ņemt vērā viņa intereses un vajadzības, radīt labvēlīgus apstākļus to apmierināšanai.[7.139.].

1.2. Rotaļas būtības, izmantošanas pedagogiski psiholoģiskie nosacījumi

Rotaļāties bērns nav jāpiespiež, tas ir dabisks process. Šī darbība viņam jau ir ielikta šūpulī. Rotaļas ir bērna pavadonis. Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti. Pastāv dažādi viedokļi un uzskati jēdziena „rotaļa” skaidrojumam.

Jēdzienā „bērna rotaļas” plašākā nozīmē, ietvertas visas bērnu rotaļas, šaurākā nozīmē ar to var saprast bērnu pašu izdomātas rotaļas, proti radošās rotaļas. Īpaši spilgti izteiktas radošās rotaļas ir bērniem, kuriem trūkst pieaugušo uzmanības, kas bērnam palīdzētu rotaļāties. Psihologi bērna radošo rotaļu vērtē, kā bērna brīvību, radošo darbību, kur bērni, balstoties uz pieredzi, radoši attēlo vēroto un pārdzīvoto ģimenē, apkārtnē, pasakās utt.[11.23].

Jēdzienu spēle biežāk lieto runājot par sporta spēlēm, galda spēlēm, kam ir strikti izteikti noteikumi un kuru rezultāts cieši saistīts ar bērna atjautību, veiktību, gudrību ar bērna izdomu un fantāziju [11.7].

Spēle ir īpaši veidota nodarbība, kas, izraisot vēlēšanos atrisināt dažāda veida problēmas un uzvarēt, aktivizē dalībnieku domāšanu un emocijas. Rotaļai savukārt raksturīga nejaušība, darbību atkārtotāšanās. Spēlei atšķirībā no rotaļas ir noteikts mērķis, stingri noteikumi, struktūra un beigas [11.23.]. Metodiskā literatūrā dažkārt vārdi „rotaļa” un „spēle” lietoti kā sinonīmi. Es nepiekrītu pedagogu viedoklim, kuri uzskata, ka rotaļai nav noteikta mērķa, ka tā ir nejaušība un darbību atkārtotāšanās.

Rotaļa šodien aplūkojama no dažādiem aspektiem, gan kā bērna pastāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība [11.23.].

Bakalaura darba autore pievienojas pedagoģes R.Bošas „rotaļas” jēdziena skaidrojumam jebkura rotaļa vai spēle (kustību, lomu, valodas u.c.) būdama bērna dabiska nodarbošanās ietver sevī attīstības funkcijas. Rotaļas veicina gan bērna fizisko, gan garīgo attīstību [5.30.]. Bērns rotaļās apgūst zināšanas, mācās tās izmantot praksē, tā veidojot prasmes un iemaņas.

J.A.Students savā grāmatā „Bērna, pusaudzņa un jaunieša psiholoģija” par rotaļu raksta: „Ar rotaļām bērns pakāpeniski pieejams intelektā un izveicībā, un šai darbībai viņu rosina rotaļāšanās

dziņa.” [27.329.]. Rotaļās pilnveidojas bērna izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie procesi, sajūtas, uztvere, domāšana un iztēle.

Rotaļās bērns izzina sevi un apkārtējo pasauli, mācās novērtēt savas vājās un stiprās puses. Rotaļu pasaulē bērns ir brīvs un neatkarīgs, tādēļ rotaļai ir plašas funkcijas, kas aptver gan intelektuālo, gan garīgo, gan emocionālo sfēru. Rotaļu darbība nodrošina apstākļus bērna attīstībai kopumā [27.329.].

Bērni nevar viegli attīstīties bez darbīgas, interesantas dzīves. Tādu darbīgu aizraujošu dzīvi bērns īsteno rotaļās. Rotaļa ir vērtīga ne tikai tāpēc, ka tajā bērns rada, ka tajā bērns izpauž sevi visspilgtāk, bet tāpēc, ka tā labvēlīgi iedarbojas uz mazā cilvēka veselību. Rotaļā bērnam netiek izvirzītas tādas prasības, kuras viņš nevar izpildīt, tomēr tā arvien prasa no viņa zināmu spēku sasprindzinājumu, kas sastās ar možu, dzīvespriecīgu pašsajūtu, bet možums un prieks – tā ir veselības ķīla [11.23.].

Rotaļa pirmskolas vecumā vēl būtiski atšķiras no rotaļām skolas vecumā, bet tā ir vērsta uz bērna sagatavošanu skolas gaitām. Ļoti svarīgi ir ņemt vērā bērna vecumu, jo pirmskolas vecuma bērns tāpat vien ar uzdevumu risināšanu nenodarbosies. Viņam tas šķitīs garlaicīgi (tas viņu neskars emocionāli), nogurdinoši un tāpat pāri viņa spēkiem. Pirmskolas vecuma bērns grib spēlēties – mantas ir galvenais darbības veids šajā vecumā. Tieši šajā darbībā rodas visi šī vecuma psihiskie jaunveidojumi.

Pirmskolas izglītības centra uzdevums ir sekmēt bērna dabisko darbošanos un izziņas kāri. Ievirzīt šo bērnu rotaļas pareizā gultnē, palīdzot viņiem emocionāli attīstīties. Rotaļa pēc Dž.Mīda domām ir bērna vissvarīgākā, universālā „patības” sfēra, kurā notiek milzīgi „pats” procesi:

- Pašiedvesma;
- Paškontrole;
- Pašnoteikšanās;
- Pašizpaušme.

Šie procesi ir īpaši svarīgi bērna pašizpaušmē [11.20.].

Daudzi pedagogi uzskata, ka rotaļa un spēle ir visproduktīvākā mācību metode pedagogiskajā procesā. Rotaļa un spēle pieprasa dalībnieka aktivitāti, saista spēcīgāk nekā citas metodes.

Rotaļā bērns modelē savu dzīvi. Viņš attēlo dažādas norises, izvēlas līdzekļus savai darbībai, uzņemas lomas, kuru izpildi pārdzīvo. Tomēr jau senatnē uzskatīja, ka bērnu rotaļas nedrīkst uzskatīt tikai par viņu izpriecu, kam nav jāpievērš uzmanība. Pārdzīvojot dažādās jūtas, un,

pārdzīvojumam atkārtojoties, var veidoties pozitīva vai negatīva rakstura iezīme. Tādēļ pirmskolas izglītības centrā „Tince” pedagogiem ir jāpievērš liela uzmanība tam, kā bērns izturas pret savu lelli, atceroties, ka mazulis pats to neapzinoties, rotaļā atdarina tuvinieku savstarpējās attiecības.

Zīmīga ir O.Svennes atziņa, ka „Jūtu dzīvei rotaļu pasaulē piekrīt pirmā vieta, bet griba un domas ir tie pamatelementi, kas rada un vada pašu rotaļas procesu”. Rotaļā bērns domā analizē, veic secinājumus. Rotaļa rada bezgala daudz situāciju, kur bērni novēro un salīdzina, spriež, debatē bez pieaugušo klātbūtnes. Kā trāpīgi uzsver O.Svenne „attīstās pastāvīgā domāšana” [30.90.].

Pedagogiem ir jācenšas stimulēt un atbalstīt bērnu rotaļīgumu, vienlaikus bagātinot arī bērna iekšējo pasauli, jāattīsta fantāzija un jāpaceļ bērna pašapziņa, kas šādiem bērniem ir parasti ļoti zemā līmenī. „Rotaļu pozīcija” paaugstina bērna darbošanās vēlmi un aktivitāti, palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli. ”Rotaļa” vienlaicīgi sekmē bērna sociāli emocionālo, fizisko, prāta un kreatīvo attīstību. Bērns vienlaicīgi rotaļājas un netieši mācās [11.24.]. To var attēlot shematiski [sk. attēlā Nr.1.1.].

<i>Emociju un jūtu socializētu izpausmi, vērtību orientāciju</i>	<i>Gribas un rakstura īpašību veidošanos, pašregulāciju</i>	<i>Sava Es, savas identitātes apzināšanos, savu vajadzību motīvu, interešu apmierināšanu</i>
<i>Spēju un jaunrades attīstību</i>	BĒRNA DARBĪGUMS ROTAĻĀ SEKMĒ	<i>Savas pieredzes izmantošanu dažādās situācijās, gatavību dzīves darbībai</i>
<i>Pozitīvu attieksmi pret mācībām, darbu un citām aktivitātēm</i>	<i>Saskarsmi mijiedarbību ar vienaudžiem, sekmīgu adaptācijas procesa norisi</i> PII	<i>Fizioloģisko sistēmu funkciju attīstību, sensomotoriskās iemaņas</i>

Darbīguma sekmētie procesi un norises rotaļā att. Nr.1.1.

Varam secināt, ka aktīvi darbojoties rotaļā bērns izmanto savu uzkrāto pieredzi, attīstās fiziski un garīgi. Bērns rotaļājoties izzina sevi, pasauli un pauž savu attieksmi pret to. Bērns vēlās izteikt sevi darbībā. Darbojoties vienaudžu kolektīvā bērņā veidojas gribas un rakstura īpašības, pozitīva attieksme pret mācībām, sava „Es”, savas individualitātes apzināšanās, savu vajadzību motivācija un savu interešu apmierināšana.

1.3. Radošās rotaļas īpašības

Radošā rotaļa ir bērna ieceru īstenotāja. Šīs rotaļas dēvē dažādi – radošās, fantāzijas, simboliskās, ilūzijas, bērnu pašu izdomātas rotaļas. Kā norāda šie nosaukumi, bērns minētajās rotaļās – rada, fantazē, dzīvo ilūziju pasaulē, domā simbolos.

Svarīgi apzināties, ka radošā rotaļa „nāk no paša bērna” – viņš atbilstoši savām vajadzībām, pašizjūtai, iecerēm, interesēm darbojas, rada, pārdzīvo, komunicējas.

Radošās rotaļas savijas realitātē ar iztēli, kas izpaužas:

- Attēlotajos notikumos rotaļas saturā (veikals, meža skola u.c.);
- Rotaļās darbībās, kas mēdz būt reālas vai iztēles darbības (galda klāšana, pirkšana, lidošana utt.);
- Sarunās – tās var būt lomu sarunas, atdarinot dzirdēto, pievienojot tām klāt savas ieceres;
- Priekšmetu, rotaļlietu izmantošana (galds var kalpot pēc tā nozīmes, vai arī tas var būt māja ala).

Minētās rotaļas atšķiras arī pēc to satura, audzināšanas virzības:

- Tās attēlo apkārtējo ļaužu dzīvi ģimenē, sadzīvē, pieaugušo profesijas, kurām pamatā ir reāls vai izdomāts notikums (skola, pārvākšanās uz jaunu dzīvokli, aptieka u.c.);
- Rotaļas, kurās bērni radoši izmanto daiļdarbus, teatrālas rotaļlietas (trīs sivēntiņi, saulīte un mākonītis u.c.);
- Tās var būt dažādas celtnes no klučiem, smiltīm, dabas materiāliem (pilis, leļļu istaba u.c.).

Radošās rotaļas savijas realitātē ar izdomu. Tā ir bērna „it kā” pasaule, kurā, pats to apzinoties, atraujas no realitātes. Pedagogi atzīmē, ka jau 3 gadu vecumā bērni sāk atšķirt „īstās” (reālās) un rotaļu darbības sakot: „Tas pa jokam”, „Es it kā apēdu...”. Šīs iztēles situācijas padara rotaļu par atšķirīgu pašregulācijas līdzekli [11.73.].

Radošai jeb iztēles rotaļai ir simbolisks raksturs, atzīmē S.Millere. Bērns tajā izmanto konkrētus iespaidus, pārvēršot (iedzīvinot) tos konkrētās darbībās. Tā ir notikumu atkārtošanās, pārkārtošanās un pārkvalificēšanās, kas notiek atklāti. Notikumu, ko bērns attēlo, viņš ir izjutis, tas ir radījis viņā pārdzīvojumu vai arī uztraukumu, bailes vai sāpes. Rotaļlieta bērnam ir kā līdzeklis, kas palīdz organizēt savas jūtas un iespaidus [22.74.].

Analizējot radošās rotaļas attīstību, zinātnieki izvirza jautājumu: „Kad bērna darbošanos var nosaukt par rotaļu?” Par to domas ir dažādas.

Angļu psiholoģe S.Millere uzskata, ka rotaļu sākuma posms vērojams līdz ar bērna dzimšanu. Jaundzimušajiem jau ceturtajā, piektajā dienā ir vērojamas individuālas izpausmes – reakcija uz dažādas intensitātes stimuliem. Atkārtojot vienu un to pašu skaņu, tēlu vai smaržu, samazinās bērna sākotnējās reakcijas intensitāte. Viņa izvirza domu, ka bērns ir spējīgs elementārai apmācībai jau agrā vecumā [22.119.].

Bērna un pieaugušā rotaļā saskarsme, it īpaši pirmajā, otrajā dzīves gadā, liek pamatu kopīgām aktivitātēm. Abpusēja atbildība, apstiprinājums un mainība rada apstākļus sadarbībai, kas vēlāk izpaužas sadarbībā starp bērniem. Tas ir svarīgi situācijās, lai bērni iemācītos mainīties lomām, iejustos tajās, paustu savu iniciatīvu.

Saskarsme un kopīga pieredze ir priekšnosacījums rotaļas attīstībai. Prieks par kopējo pieredzi virza rotaļas attīstību. Ja pieaugušais mazuli iepazīstina ar rotaļas iespējām, soli pa solim bērns sāk atbildēt, uzņemoties iniciatīvu un veicot negaidīto.

Zinātnieki ir vienprātīgi, ka rotaļas savā attīstībā iziet vairākus posmus. Jau J.A.Students izdalīja šādas rotaļas formas [27.284.-285.]:

- Kustību un uztveres rotaļas pirmajā dzīves gadā (kāju un roku kustības, sekošana priekšmetiem ar acīm, bērna lalināšana, kas ir bezmērķa rotaļas;
- Destrukcijas vai jaukšanas rotaļas otrajā dzīves gadā, kurā bērns savus rotaļu priekšmetus izjauc, sagrauj;
- Veidotājs (konstrukcijas) rotaļas trešajā un ceturtajā dzīves gadā, kad bērns veido un „būvē” jaunu priekšmetu – te pieskaitāma darināšana, būvēšana, zīmēšana, mīklu minēšana;
- Lomu rotaļas, kas sastopamas piektajā un sestajā dzīves gadā, kurā bērns uzņemas tēva, skolotājas, kareivja, mednieka, otra bērna lomu.

Jāņem vērā, ka rotaļu tipu parādīšanās notiekos vecuma posmos ir aptuvena. J.A. Students atzīmē, ka „nav jādomā, ka bērns, reiz sasniedzis augstāku un apzinīgu rotaļas pakāpi, vairs neatgriežas pie agrākajām. Vērojot 5,6,7 gadus vecus bērnus, vērojamas ne tikai lomu rotaļas, bet arī destruktīvas rotaļas...” [27.286.].

Atdarināšana ir citu cilvēku uzvedības modeļa atveidošana. Atdarināšana sevišķi izpaužas radošajās rotaļās. Tā ir pilnīgi vai daļēji apzināta darbošanās, rīkošanās, izturēšanās līdzīgi paraugam, modelim. Bērns imitē redzēto vai dzirdēto paraugu tuvu realitātei, tomēr radoši.

Bērni atdarina darbības, runu, uzvedības stilu. Ikdienā to apzīmē ar dažādiem vārdiem, ar atšķirīgu nopietnu un nenopietnu noskaņu – atdarina, imitē, reproducē, kopē vai arī piemērojas, izliekas, ķēmojas.

Bērna spējai atdarināt jau izsenis pievērsuši uzmanību pedagogi. Pēc K.Dēķena domām, pirmsskolas pasaules izziņa sākas ar sevi un notiek caur savu pieredzi. Bērns mācās atdarināt sevi, savas kustības, kuru vairākkārtējs atkārtojums rada bērnam priekšstatus par darbības un seku kopsakarību, kas izraisa viņā pozitīvas emocijas. Sevis atdarināšanu var saukt par pašatdarināšanu, bet bez tās pastāv arī citu (pieaugušo) atdarināšana, kuru K.Dēķens nosaucis par „pielipšanu”. No pašatdarināšanas un „pielipšanas” rodas brīvā atdarināšana, kurai nepieciešama griba un tās piepūle. No tā cik ātri pieaug griba, ir atkarīga visa tālākā bērna attīstība un valodas apguve [7.].

Psihologi, balstoties uz eksperimentiem, atklāj bērna atdarināšanas attīstības saistībā ar rotaļas attīstību [4.56.].

Angļu psiholoģe S.Millere uzsver, ka bērnu radošās rotaļas pēc sava rakstura ir atdarinošas – bērns izliekas par kaut ko citu, atdarina to. Iztēle minētajās rotaļās ir atkarīga no notikuma aspektu pārkombinēšanas pa jaunam, bet atdarināšana ideālā veidā – no atveidošanas vai notikumu attēlošanas tieši tādā pašā veidā, tādā pašā pakāpenībā, kādā tie atkārtojas.

Psiholoģe izdala vairākus imitācijas uzvedības tipus [22.167.-178.]:

- Neapzināta atdarināšana, kas rodas jūtu uzplūdu iespaidā. Piemēram, meitene, kas ar interesi vēro, kā slimā māmiņa stenēdama izkāpj no gultas, burtiski to kopē. Tikai pieaugušo smieklī atgriez to realitātē.
- Novēroto darbību atdarināšana. Tā atšķiras no neapzinātas atdarināšanas ar to, ka citu cilvēku uzvedība ir iemesls līdzīgai uzvedībai, neiekļaujot sevī tieši tādas kustības, bet pašu faktu. Piemēram, bērni atdarina kaimiņos vērotu celtniecību. Izmantojot materiālu, kas viņiem ir pieejams, katram ir sava mājas celtniecības versija.
- Izzināšana ar vērojumu palīdzību. Bērns vēro, izzina kaut ko jaunu, bet pats aktīvi nepiedalās, nedarbojas līdzī. Piemēram, pirms bērns sāk atdarināt vecākā brāļa rotaļu, viņš to izpēta. Šis imitācijas veids ir nepiespiests, tas nav automātisks. Tur nav arī iesaistīta emocionālā sadarbība ar citiem, nav kopēšanas. Bērns mācās darbību (mācās novērojot citus) un mācās imitēt vēroto.
- Lomu rotaļā, kur bērns attēlo notikumus, kas viņam liekas svarīgi un interesanti, kas kalpo kā paraugs viņa izvēlētajai lomai. Jāpiezīmē, ka imitācijas rotaļās bērns atdarina arī cilvēku darbības, kurās viņš nav piedalījies, bet tikai novērojis vai dzirdējis. Viņa spējas atdarināt

nosaka tas, ka viņš ir mācīts un prot vērot, kā spēj transformēt redzētos un dzirdētos tēlus darbībā.

Atdarināšana ir pirmais un universālais bērna attīstības un pieredzes apgūšanas mehānisms, kas sekmē jaunu spēju apguvi. Pozitīvā un bērnam pievilcīgā parauga atdarināšanas ierobežošana aizkavē viņa attīstību.

Pēc S.Milleres domām atšķirība vērojama arī zēnu un meiteņu starpā. Zēni (arī vīrieši) ir agresīvāki nekā meitenes (arī sievietes), ko nosaka arī to sociālais stāvoklis sabiedrībā. Pēc S.Milleres domām, meitenes ir vairāk virzītas uz atdarināšanu. Izrādās, ka svarīgs faktors agresīvās uzvedības atdarināšanā ir arī pieaugušo sociālā iedarbība (uzslava vai nosodījums). Bērni atdarina ne tikai dzīvē, bet arī filmās vēroto uzvedību. Viņiem ir svarīgi, kas notiek ar filmas varoni. Nosodīto agresoru rotaļnieki atdarina retāk nekā to, kas sasniedz savu mērķi godīgi. Tātad sociālā sfēra vai nu pastiprina vai ierobežo atdarināšanu [22.25].

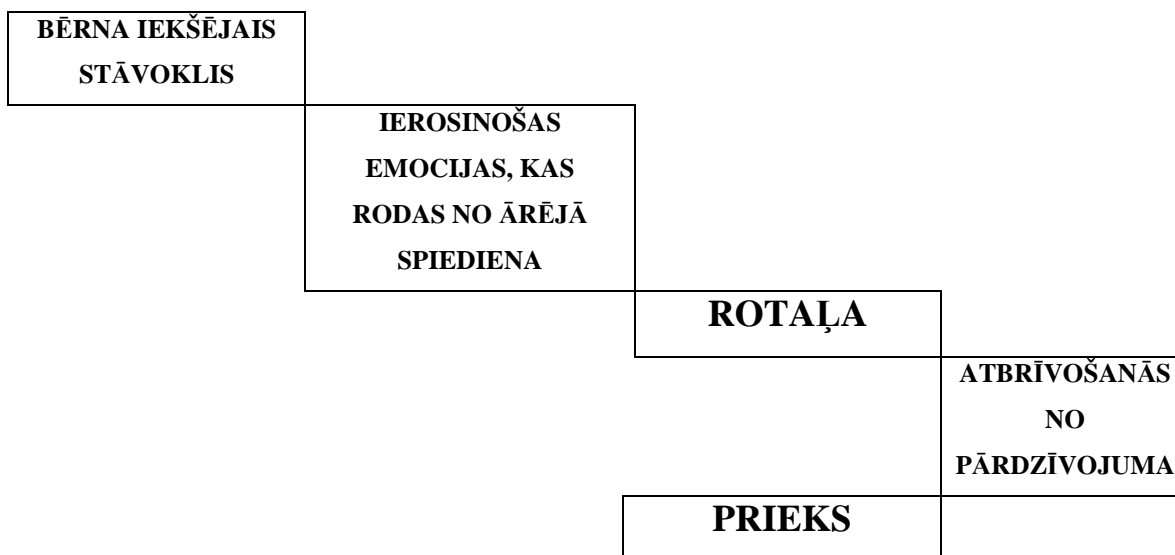
Varam secināt, ka radošajā rotaļā bērns var īstenot visu par ko sapņo, savīdams realitāti ar izdomu. Tās dod bērnam iespēju iepazīt eksperimentējot attīstīt domas, pārdzīvot prieku. Radošajā rotaļā bērns ir tāds kāds viņš vēlas būt.[22.72.].

1.4. Radošā rotaļa kā bērna patības sfēra

Pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību. Es, kas ir personības kodols, veicina viņa aktivitāti, emocionālo, prāta un gribas attīstību. Rotaļās kas ir bērna pašā izvēlēta brīva darbība, pilnībā izpaužas viņa Es.

Es tēls kā sociālo nostādņu sistēma nodrošina cilvēka, arī bērna pielāgošanos apkārtējai videi, organizē pašizziņu, pašrealizāciju un veic psiholoģisko paš aizsardzību. Es tēls ietver sevī sarežģītu sevis kā cilvēka un kā personības psihiskā atspoguļojuma sistēmu. Literatūras un prakses analīze rāda, ka tieši rotaļa slēpj sevī daudzveidīgas iespējas veidot bērna pašapziņu (K.Dēķens, J.A.Students, O.Svenne, D.Lieģeniece)

Psihologs M.Štāls [32.40.]bērna rotaļu uzskatīja, kā iepriekšējo emocionālo stāvokli, kad ar rotaļas palīdzību bērns atbrīvojas no ārējo apstākļu pieaugošā spiediena. Kā raksta D.Lieģeniece, ka jūtas, emocijas, pārdzīvojumi, izraisot bērņā vajadzības, var kļūt par bērņa uzvedības motīviem [20.31.].Mēs redzam, ka bērns kas ir pašapliecinājies, ir tāds, kas ar prieku rotaļājas, mācās, palīdz pieaugušajiem ikdienas darbā un ir apmierināts ar to par ko ir kļuvis. Bērns viegli iekļaujas dažādās aktivitātēs, rotaļās atdarinot dzīves situācijas. Ja vecāki atklāti demonstrē, ka bērņa aktivitātes ir nevajadzīgas, rotaļas muļķīgas bērns sāk justies vainīgs, tādejādi veicinot bērņā nedrošības un neuzņēmības sajūtu. Ar pieaugušo atbalstu rotaļa bērnam palīdz pārvarēt krīzes. Rotaļu akta emocionālās izmaiņas var attēlot shēmā (sk. attēlu Nr.1.2.).

Rotaļu akta emocionālās izmaiņas att.Nr.1.2. [11.].

No visa iepriekš minētā mēs varam secināt, ka rotaļa ir bērna apziņas centrs un iekšējās pasaules sakārtošanas vieta, ka rotaļas funkcija var pozitīvi ietekmēt bērna motivējošo sfēru, veidot viņa uzvedības modeļus, netieši veicināt bērnu domāt, darboties, mācīties un just. Rotaļa vecākiem un pedagogiem ir kā atslēga, lai atslēgtu „durvis” uz katra bērna būtību un iegūtu jaunu informāciju par mazuli. Galvenie rotaļu uzdevumi ir apmierināt bērna dabisko prasību pēc kustībām, pieradināt bērnus valdīt pār saviem spēkiem apzinīgi un mērķim noderīgi tos izlietojot.

6.dzīves gadā darboties ar priekšmetiem, bērni uzzina to īpašības, uzbūvi, izmantošanas veidu un izcelsmi. Vadošo lomu ieņem kolektīvās rotaļas, kurās izpaužas spējas pakļauties noteikumiem, apvaldīt vēlmes, bremsēt impulsīvās reakcijas. Rotaļu tematika ir ļoti daudzveidīga, ar izvērstu sižetu. Rotaļas sižets visbiežāk izveidojas tās gaitā, taču ne vienmēr bērniem izdodas sižetu izvērst noteiktā secībā. Izmainās arī rotaļu materiāla izmantošana. Rotaļu darbības bērni izpilda nosacīti, viņiem nav nepieciešami priekšmeti, ar kuriem var darboties kā īstiem. Pievilcīgāki kļūst aksesuāri, kuri raksturo lomu, piemēram, somu ar sarkanu krustu – ārsts, aizsargbrilles – motociklists. Bērnu kolektīvo savstarpējo attiecību pieredze ļauj rotaļas dalībniekus dalīt grupās un ieviest rotaļās sacensības elementus. Bērnos rodas interese par rotaļu saturu un tipu. Rotaļa apvieno bērnus mazos, vai vairāk pastāvīgos draudzīgos kolektīvos. Rotaļu tipus var attēlot tabulā (Sk. tabula Nr.1.2.)[11.].

Tabula Nr.1.3.

<p>Vecums</p> <p>0</p> <p>12</p> <p>Mēneši</p> <p>2</p> <p>gadi</p>	<p>M</p> <p>A</p> <p>N</p> <p>I</p> <p>P</p> <p>U</p> <p>L</p> <p>Ā</p> <p>C</p> <p>I</p> <p>J</p> <p>A</p> <p>S</p>	<p><u>Sensori motorā un praktizējošā rotaļa.</u></p> <p>Bērns pēta lietas, liek tām darboties.</p> <p><u>Konkrētā rotaļa.</u></p> <p>Bērns lieto lietas, lai izpētītu un darbotos, sāk izprast to sociālo jēgu.</p> <p><u>Savienojošā sižeta rotaļa.</u></p> <p>Bērns savieno priekšmetus, atdarina ainas no reālās pasaules. Sāk izprast lomas, iztēles darbības.</p>	<p>Sensori-motorā vai manipulācijas rotaļa ir zīdaina vecumā. Šajā rotaļas tipā bērns mācās – pārstrādā kaut kādu informāciju. Viņš vingrinās lietot ķermeni – rokas kājas, plaukstu, pēdas, visus sensorus aparātus. Caur daudziem atkārtojumiem un motoro aktivitāti, zīdains mācās integrēt lielo un mazo muskuļu aktivitāti, iegūstot kontroli pār ķermeni. Manipulācijas rotaļa turpinās līdz pat otrajam dzīves gadam.</p>
<p>4</p> <p>gadi</p>	<p>R</p> <p>A</p> <p>D</p> <p>O</p> <p>Š</p> <p>Ā</p>	<p><u>Simboliskā radošā rotaļa.</u></p> <p>Bērns sāk saprast un lietot standarta simbolus, lai radītu. Bērns saprot materiālus pielietojumu un ievēro attiecības. Iztēle un fantāzija ir skaidra. Bērni iemācās pārvērst priekšmetus, iztēlojoties darbībā. Iztēles rotaļas atspoguļo vēroto, fantāzijās lasīto, kino skatīto.</p>	<p>Drāmas vai simboliskā rotaļa sākas, kad bērns sāk iztēloties vai pielietot ilūziju rotaļā. Bērns interesē šīs rotaļas tips, jo viņi mēģina attēlot lietas un notikumus savā dzīvē, arī tos, ko tie nesaprot vai kas tos biedē. Drāmas rotaļa parādās apmēram otrajā dzīves gadā, tās ilgs līdz sestajam dzīves gadam un vēl ilgāk. Šajā periodā bērni apgūst iespēju savu pieredzi attēlot ar simboliku, valodu un lietu palīdzību, aktīvi darbojoties iztēlei un fantāzijai.</p>

<p>6 gadi</p>	<p>K O L E K T Ī V Ā</p>	<p><u>Saskarsmes jeb sociālā rotaļa</u> <u>(spēles)</u></p> <p>Bērns plāno un rada noteikumus, lai sasniegtu mērķi, lietojot simbolus un paplašinātu pieredzi. Sāk izdalīt noteikumus. Pats izvēlās sev draugus un draudzība bieži ir ilgstoša. Dod priekšroku vienaudžiem, nevis pieaugušajiem..</p>	<p>Tā ir rotaļa ar formāliem noteikumiem un spēle ar stingriem noteikumiem. Bērns izjūt sociālās kooperācijas un sacensības būtību. Viņš ir objektīvāks, tādēļ var rīkot spēles, kuras balstās uz ārējiem noteikumiem, un ietver sevī komandas kooperāciju un sacensību ar otru komandu.</p>
<p>7 gadi</p>		<p><u>Konstruktīvās rotaļas</u></p> <p>Bērns prot radīt ar tehnisku vai māksliniecisku nozīmi, kas atspoguļo realitāti. Bērns mācās un vingrinās. Veidojas izpratne par cilvēkiem un attiecībām starp tiem, par dabu un lietu pasauli.</p>	<p>Konstruktīvās spēles attīstās no simboliskās rotaļas un ir atklātas kādā konstrukcijā vai citā jaunradē, mākslinieciskajās izpausmēs. Bērns iemācās pakļauties noteikumiem, variēt tos, rotaļāties kopā ar citiem, sagaidīt rezultātu. Tas prasa no bērna spēju spriest, analizēt, atcerēties, uzmanīties, iztēloties. Rotaļājoties bērns daudz ātrāk iepazīst skaņas, vārdus, teikumus, ciparus, Iemācās salīdzināt lielumus.</p>

Bakalaura darba autore savā pedagoģiskajā novērojumā izmantos un balstīsies uz tiem teorijas materiāliem, kuri iegūti novērojot bērnus vecumā no 6 – 7 gadiem.

Varam secināt, ka rotaļas funkcijas nodrošina bērna attīstību veselumā. Bērns rotaļājoties izzina sevi, pasauli un pauž savu attieksmi pret to. Rotaļa attīsta bērna individualitāti, sekmē fizisko un garīgo attīstību, veido labvēlīgas bērna attiecības ar saviem vienaudžiem. Rotaļājoties bērns gūst prieku, kas veido pozitīvu attieksmi pret dzīvi kopumā. Attīsta valodu, trenē atmiņu un palīdz bērnam veidoties kā personībai mūsdienu sabiedrībā.

2. Teorētiskās nostādnes par valodas attīstību pirmskolas vecuma bērniem rotaļās

Valodas attīstība nosaka visu psihisko procesu attīstību. Valodai ir divas galvenās funkcijas - domāšanas un savstarpējās saziņas funkcija. D.Lieģeniece salīdzinājusi dažādu pedagogu uzskatus par valodu un domāšanu [38.111.]. Daži pedagogi uzskata, ka valoda tiek strukturēta domu procesos, un tā kalpo bērna domāšanas attīstības sekmēšanai. Ļ.Vigodskis savukārt domā, ka valoda ir tā, kas strukturē gan apziņas, gan bezapziņas līmeni domu procesos. Verbālā domāšana nav dota bērnam no dzimšanas, bet tā parādās līdz ar bērna attīstību [19.34.].

Kaut gan viņiem ir atšķirīga nostādne par valodas un domas ietekmi, abi autori norāda, ka starp valodu un domu eksistē mijiedarbības un ka bērna runa var atspoguļot viņa domas par pasauli un sevi pašu [20.36.].

Bērna valodas attīstība pirmskolas vecumā ir nesaraujami saistīta ar domāšanu. Tādēļ pirmskolas iestādēs, ieteicamas tādas rotaļas, kas attīsta radošo domāšanu, valodas attīstību.

Valoda ir domas tiešā īstenība. Bērna vārdu krājuma bagātināšana ir saistīta ar domāšanas attīstību. Valodas prasme ir:

- klausīšanās prasme;
- runāšanas prasme;
- lasīšanas prasme;
- rakstīšanas prasme.

Pedagogiem jāveltī liela uzmanība, lai bērns prastu secīgi, noteiktā sistēmā izklāstīt savas domas, pastāvīgi veidot savus uzskatus un aizstāvēt savu pārliecību. Domāšana un runas process veido sarežģītu vienību. Domāšana nav "saistīta" ar valodu, bet izteikta valodā.

A.Ļubļinska pētot bērnu psiholoģiju, lielu uzmanību ir veltījusi valodai un runai, uzskatot valodu par vispārīgu, bet runu kā valodas individuālu izpausmi. Cilvēks runājot izsaka attieksmi gan pret to, par ko runā, gan pret to, ar ko runā, tādejādi runa iegūst intonatīvu izteiksmīgumu, izmainās tās temps, ritms, raksturs. Cilvēks saskarsmē ar citiem cilvēkiem spēj pateikt vairāk, nekā nozīmē tie vārdi, kurus viņš lietojis [21.300.].

Valoda ir ne tikai domāšanas, bet arī citu psihisko procesu - sajūtu, uztveres, atmiņas, iztēles, gribas izteikšanas līdzeklis un rezultāts. Tā ir arī galvenais sazināšanās līdzeklis sabiedrībā [21.255.].

Runu no valodas nav iespējams nodalīt. D. Lieģeniece un I.Nazarova ir formulējušas runu un valodu: "Runa ir savdabīga forma kā cilvēks izzina priekšmetus un īstenības parādības, līdzeklis cilvēku saskarsmei vienam ar otru. Runa ir īstenības pastarpinātas izziņas forma, tās atspoguļojums ar dzimtās valodas starpniecību. Valoda ir spēks, faktors, kas attīsta intelektu, audzina jūtas un gribu, tā ir saikne starp cilvēkiem un apkārtni. Valoda ir jebkura fiziska dabas zīmju sistēma, kas izpilda izziņas un komunikatīvu funkciju cilvēku darbības procesā [20.31.].

Runājot par valodas vispārīgu attīstīšanu, vienlaikus var runāt par runas attīstīšanu. "Valoda ir pārdzīvojumu un izteiksmes veids ar runas skaņu palīdzību" [27.235.].

Neskaidra skaņu izruna aizkavē bērna valodas attīstību, bet runa ir cieši saistīta ar izziņas darbību un procesiem, tātad tiek bremsēta arī bērna domāšana.

Tā kā valoda ir cieši saistīta ar domāšanu, tad bērni, kas atpaliek valodas attīstībā, atpaliek arī domāšanā. Tāpēc vecumā no 6 līdz 7 gadiem ļoti svarīgi ir izkopt bērna valodu, lai viņam būtu plašs vārdu krājums, lai viņš mācētu izteikties pareizi un skaidri. A.Ļubļinska raksta, ka bērna runas attīstība ir dzimtās valodas apguves process [21.255].

Valodu attīstīt var tikai tad, ja cilvēks runā. Valoda attīstības sarunājoties. bērna valodas attīstības pirmais noteikums ir:

- Nepieciešamība kontaktēties. Bet kontakts sabiedrībā ir iespējams tikai ar vispārpieņemtām zīmēm, t.i., ar vārdiem, vārdu savienojumiem, vārdkopām un frazeoloģiskām vienībām;
- Bērnim ir jādod valodas paraugi, vai citādi izsakoties - jārada valodas vide. Daudzējādā veidā atkārtojas bērnu vārdu krājums un personīgās valodas daudzveidība.

Valodas apgūvē liela nozīme ir videi, kurā bērns aug, jo, ja bērnam būtu liegta iespēja augt un veidoties cilvēku sabiedrībā, kā apgalvo K.Dēķens, bērna valodas attīstība paliktu pirmajā valodas attīstības posmā. [7.]. Bagāta valodas vide sekmē valodas apguvi un attīstību, veicina domāšanas procesu.

Ar valodas palīdzību bērns ne tikai sazinās ar apkārtējo sabiedrību, valoda viņam palīdz izzināt apkārtējo pasauli. Valodas apguve - tas ir esamības izziņas veids. Valodas bagātība lielā mērā ir atkarīga no tā, kā mēs iepazīstamies ar dažādām parādībām un jēdzieniem, arī no bērna paša dzīves pieredzes.

- Valodas attīstības procesā ir nepieciešams faktiskais materiāls, no kura bāzes formējas tās pareizās konstrukcijas un vispārpieņemtās valodas kategorijas. Jo

pilnīgāk bērns apgūst valodas bagātības, jo brīvāk cilvēks ar tām operē, jo veiksmīgāk viņš apgūst sarežģītās parādības dabā un sabiedrībā.

Labā bērna valoda - tā ir sekmīgu mācību un labas attīstības mērķis. Visiem ir zināms, ka ar slikti attīstītu valodu bērni atpauzē mācībās, bieži vien ir nesekmīgi.

Bērns valodu apgūst stihiski, kontaktējoties valodas darbības procesā. Ar to vien nepietiek: stihiski apgūta valoda bieži vien ir primitīva un ne vienmēr pareiza. Daudzus valodas aspektus nevar apgūt stihiski un tāpēc tas ir atstāts pedagogu ziņā, raksta D.Lieģeniece un I.Nazārova [20.29].:

- Jāapgūst pareiza literārā valoda, jāmeko to atšķirt no neliterārās, no tautas valodas, dialektiem, žargona. Lai sagatavotu bērnu skolai, kur viņam mācīs literāro valodu tās mākslinieciskā, zinātniskā un sarunu valodas jomā, jau vecumā no 6 līdz 7 gadiem bērnam ir jāieliek labi valodas pamati. Jo vēlāk skolā būs milzīgs fakts materiāls, daudzi simti jaunu vārdu, daudz tādu vārdu savienojumu un vārdkopu, sintaktisko konstrukciju, kurus bērni līdz skolai vispār nav lietojuši.
- Lai vēlāk skolā varētu sekmīgi apgūt māku lasīt un rakstīt, bērnu jau pirmskolas vecumā ir jāgatavo šim procesam.

Atšķirībā no pieaugušā cilvēka, bērns vispirms lietas uztver emocionāli, tad caur kustību, maņām un tad tikai ar prātu. Runas attīstība ir saistīta ar to, ka mēs atceramies, par ko mums jārunā. Tāpēc pirmskolas vecumā jāmeko bērnam veidot asociācijas, Tās saistās ar atmiņu. Būtiski ir bērnam uzlabot atmiņu, taču iegaumēšana neattīsta bērna runu. Runa vairāk attīstās dialogā. Bērni atceras:

- interesanto - spilgtu, neparasto;
- to, kas patīk vislabāk;
- to, ko pašam gribās visvairāk.

Cilvēks apkārtējo pasauli iepazīst ar domāšanas, atmiņas, priekšstatu, iztēles un valodas palīdzību. Visi šie procesi veido intelektu. Gan intelekts, gan valoda cilvēkam veidojas jau agrā bērnībā un tālāk pilnveidojas pirmskolas, skolas un brieduma gados [20.31.].

Bērna runas attīstība ir dzimtās valodas apguves process, kurā bērns apgūst prasmes izmantot valodu kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli, tas ir mūsu senču uzkrātas pieredzes apguves process, kurā valoda kļūst par sevis iepazīšanas un pašregulācijas līdzekli, cilvēku saskarsmes un mijiedarbības līdzekli [20.31.].

Bērnu runa veidojas pieaugušo valodas ietekmē, un lielā mērā tā atkarīga no

- pilnvērtīgas valodas vides;

- pietiekošas runas prakses;
- audzināšanas un mācībām;
- bērna psihofiziskās veselības [21.8.].

Bērna valodas un runas attīstīšanai zinātnieki iesaka dažādus uzdevumus, vingrinājumus un spēles. Kā nozīmīgas uzskatām vairākas atziņas, tajā skaitā:

- ar bērnu visu laiku jāsarunājas;
- svarīgi spēlēt tādas spēles, kas vienlaikus attīstītu valodu un kustības;
- lasīt dzejoļus un stāstiņus, kas piemēroti bērna vecumam;
- minēt mīklas;
- bērnu grāmatām jābūt ar zīmējumiem, lai viņi redzētu un saprastu.

Tādēļ valodas attīstībā būtiska loma ir rotaļām. Kā jau iepriekš tika minēts, rotaļas veicina bērna attīstību kopumā. Pirmskolas vecumā pedagoga uzdevums ir attīstīt un veidot bērna runu tā, lai tajā doma ir saprotama, valoda saistoša un interesanta.

Ar dažādu rotaļu palīdzību var gūt labus rezultātus vārdu krājuma bagātināšanā, skaņu izpratnes nostiprināšanā, vispārinošu jēdzienu apguvē, pareizrakstības iemaņu un lasītprasmes apguvē. Īpaši vecumā no 6 līdz 7 gadiem rotaļa (spēle), ja tiek mērķtiecīgi organizēta:

- atvieglo turpmāko bērna adaptāciju skolā;
- palīdz veidot valodas vidi un komunikatīvās situācijas;
- veido pozitīvas attiecības starp bērniem;
- attīsta visas četras valodas prasmes;
- veicina informācijas iegaumēšanu un reproducēšanu;
- nodrošina bērna aktīvu darbošanos;
- aktivizē emocijas un domāšanu [12.7].

Ar rotaļu palīdzību bērna valoda veidojas viegli un priecīgi. Pedagoģe, logopēde I.Zaķe izvirzījusi rotaļu uzdevumus runas attīstībā:

- bagātināt sajūtu pieredzi;
- iemācīt vispirms pašas vienkāršākās lietas;
- precizēt skaņu izrunu, diferencēt tās;
- mācīt orientēties plaknē, telpā, apkārtņē;
- veidot dialogu ar pieaugušo;
- attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;

- vingrināt artikulācijas aparātu;
- paplašināt vārdu krājumu, izrunāt sarežģītus vārdus;
- attīstīt saistīto runu;
- apgūt elementārus gramatikas likumus;
- attīstīt fonemātisko dzirdi;
- nostiprināt elpošanas un balss aparātu, (balss tembru, tempu);
- mācīt izprast runas instrukciju;
- attīstīt ritma izjūtu;
- nostiprināt motorisko koordināciju;
- veidot izpratni par jēdzienu;
- mācīt stāstīt un veidot izteismīgu runu (ievērot loģiskās pauzes);
- padziļināt zināšanas par lietu vidi, norisēm un likumsakarībām dabā;
- attīstīt spēju spriest, analizēt un sintezēt;
- attīstīt fantāziju, veidot stāsta notikumu secību;
- izteikt iespaidus ar vārdiem;
- veicināt domāšanas procesa attīstību [35.11.].

Bērna valodas attīstības procesā liela nozīme ir fonemātiskās dzirdes attīstības līmenim. Fonemātiskā dzirde ir spēja precīzi uztvert valodas skaņas un to īpatnības. Izrunājot skaņas, bērns ir spiests neapzināti lietot dzirdes kontroli. Ja šīs kontroles darbība kādu iemeslu dēļ ir traucēta, sekundāri rodas arī izrunas traucējumi. Svarīgs priekšnosacījums bērna prasme klausīties. Skaņu izrunas pareizai veidošanai, saklausīšanai un diferencēšanai, jāizmanto *skaņu rotaļas*.

Viens no runas kultūras elementiem ir cilvēka vārdu krājums. Vārdu krājumu lieliski palīdz veidot *vārdu rotaļas* - vārdu virknes, anagrammas, šarādes, krustvārdu mīklas.

Anagrammas ir vārdu rotaļas ar sajauktu burtu kārtību, kas rotaļas dalībniekiem jāatšifrē. Šīs rotaļas ne tikai nostiprina pareizrakstības iemaņas, bet arī bagātina vārdu krājumu. Šādas rotaļas attīsta bērna loģisko domāšanu, veido pašcieņu, veicina sacensību garu. Darba gaitā bērnam ir svarīgi apzināties, ka viņš var aktīvi piedalīties rotaļā.

Bērna vārdu krājuma paplašināšanā nepieciešams bagātināt bērna vārdu krājumu ar dažādu vārdu šķiru vārdiem:

- lietvārdiem;
- īpašības vārdiem;

- darbības vārdiem;
- apstākļa vārdiem.

Pedagoga pienākums ir rūpēties, lai bērns vārdu apguvē virzītos no tā nozīmes izpratnes līmeņa uz augstāku - vārda lietošanas līmeni [8.11.]. Vārdu krājuma bagātināšanas nosacījumi dod iespēju katram bērnam izdomāto vārdu atkārtoti lietot savā sarunu valodā, dažādos tekstos, dažādās runas situācijās, kā arī izdomātos vārdus izmantot kā balstvārdus dažādos radošos darbos.

Vārdu rotaļās attīstās monoloģiskā runa, bērnam jāprot salīdzināt, nosaukt vai pastāstīt. Visā šajā procesā attīstās bērnu spējas, jo valoda ir domu instruments. Bērni spēlējoties ar vārdiem, paši atrod vispiemērotāko izteiksmes veidu, vārdu darināšanu, līdz ar to attīstot domāšanu un iztēli.

Vēlākos gados, kad lasītprasme jau attīstījusies, loģiskās domāšanas un iztēles attīstīšanā veiksmīga ir šarādes izmantošana.

Šarāde ir mīkla, kur atminamais vārds sadalīts daļās, un katrai daļai ir sava - cita vārda - nozīme, kas jāatmin pēc nosauktajām pazīmēm.

Šarādes rada jautru atmosfēru un labu garastāvokli, attīsta loģisko domāšanu un iztēli.

Ar dažādu rotaļu palīdzību var gūt labus panākumus vārdu krājuma bagātināšanā, skaņu izpratnes veidošanā un nostiprināšanā, vispārinošu jēdzienu apguvē, pareizrakstības iemaņu un lasītprasmes apguvē.

Lasot metodisko literatūru un veicot pētījumus, bakalaura darba autore secināja, ka valodas un runas attīstībā viena no efektīvākajām metodēm ir *lomu rotaļa*.

Ar lomu rotaļu palīdzību var mācīt bērnus skaidri runāt, sakarīgi izteikt savas domas, strādāt pie valodas labskanības un izteiksmes, rosināt bērna radošo pasauli. Lomu rotaļas sauc arī par radošajām rotaļām. Bērnu radošām (lomu) rotaļām raksturīgas šādas īpatnības:

- Rotaļa ir aktīva forma, kādā bērns atspoguļo apkārtējo cilvēku dzīvi;
- Raksturīga rotaļas īpatnība ir arī izmantotie rīcības veidi un paņēmieni pamatā tiek izmantoti kompleksie darbības veidi, nevis atsevišķas kustības. Šajā darbībā iekļaujas runa;
- Rotaļai, tāpat kā jebkurai cilvēka darbībai, piemīt sabiedriska raksturs, tādēļ tā mainās līdz ar cilvēka vēsturisko apstākļu izmaiņām;
- Rotaļa ir bērnam raksturīgā īstenības radošā atspoguļojuma forma;
- Rotaļā bērni operē ar savām zināšanām, precizē un bagātina tās, vingrina un līdz ar to attīsta savas izziņas un tikumiskās spējas un potences;
- Izvērstā formā rotaļa ir kolektīva darbība;

- Vispusīgi attīstot bērnus, arī pati rotaļa pārveidojas un attīstās [21.99.].

Lomu rotaļās attīstās dialogiskā runa. Bērni jautā un atbild. Šajā vecumā bērnu iztēle ir ļoti spilgta, viņam patīk iedomāties sevi pieaugušo lomā. Bērni labprāt spēlē "Veikalus", "Ārstus". Tiek jautāts un atbildēts, tādā veidā automatizējot komunikatīvo frāžu lietojumu, nostiprinot leksiku un mācoties lietot pareizas gramatiskās formas. Sarunās tiek īstenotas arī sociāls mērķis - cieņa pret sarunas partneri, prasme pieklājīgi un loģiski izteikties. Lomu rotaļās bērni attēlo cilvēkus, dzīvniekus, notikumus, atveido pasaku attēlus. Lomu rotaļās daudz pasaka to, kā bērns jūtas, vai viņa attiecības ar pasauli veidojas harmoniski, bērni pa īstam pārdzīvo savu lomu, patiesi paužot savu attieksmi pret dzīvi, savas domas, jūtas un dvēseles pārdzīvojumu. Bērnu attieksme pret rotaļām ir nopietna. tātad lomu rotaļās atspoguļo bērnu izpratni par rotaļām un attiecībām sabiedrībā.

"... sižeta - lomu rotaļās ir viens no vislabākajiem indikatoriem, kas atklāj bērna pašizjūtu, kā arī verbālu un neverbālu apzīmēšanu. Tieši sižeta lomu rotaļa palīdz bērniem ar valodas aizturēm pašizjūtas apzināšanā un apzīmēšanā." [33.21].

Vispārīgā valodas attīstībā liela loma ir *kustību rotaļām*, jo līdz ar kustību un koordinācijas pilnveidošanu attīstās un pilnveidojas bērna valoda. Kustību rotaļās vienlaicīgi izmanto, gan bērna intelektuālajai attīstībai.

Bērna attīstībā liela nozīme ir noteiktu muskuļu grupu (roku, kāju, ķermeņa muskuļu) koordinācijai ar valodu.

Rotaļās ar dziedāšanu un kustībām attīsta bērniem tādas svarīgas īpašības kā koordinācijas spējas, precizitāti, ritmiskumu, emocionālo izteiksmīgumu. Dziesmas ritmā bērns izdara atbilstošas kustības, atbilstoši dziesmas vārdiem - maina savas kustības. Tātad dziesmas ritms organizē un vada bērna kustības. Noteikts ritms palīdz bērnam labāk izpildīt kustības, tādejādi tās ātrāk pilnveidojas.

Pirkstu rotaļspēļu lietojuma galvenais kodols slēpjas svarīgā nosacījumā, proti tikai apzinoties, ka vadošās rokas (kreilim - kreisā) pirksti ir cilvēka otrais artikulācijas aparāts [22.93.]. pirkstu sīkās muskulatūras centri atrodas ļoti tuvu runas centriem, tāpēc speciālisti iesaka pēc iespējas vairāk vingrināt pirkstus.

D.Lieģeniece un I.Nazarova kā nozīmīgas uzskata izteiktās atziņas bērna valodas attīstīšanā:

- ar bērnu visu laiku jāsarunājas;
- svarīgi spēlēt tādas spēles, kas vienlaikus attīsta valodu un kustības;
- lasīt dzejoļus un stāstiņus, kas piemēroti bērna vecumam;
- minēt mīklas;
- bērnu grāmatām jābūt ar zīmējumiem, lai viņi redzētu un saprastu [20.34.].

Svarīgi, lai rotaļu uzdevumi atbilstu bērna reālajām spējām noteiktā vecumā. Pārāk viegls vai pārāk grūts uzdevums bērnam prieku nesagādās. Rotaļspēlēm jāatbilst vecumam un pieredzei, to saturam jābūt pēc iespējas interesantākam. Noteikti jādomā, kādam mērķim kalpo izvēlēta spēle vai rotaļa un ko tā dos bērna attīstībai. Rotaļas uzdevums nedrīkst būt pārāk viegls, nesakiet bērnam priekšā, lai neradītu viņā slinkumu un paviršību [35.14.].

Katram pedagogam jāatceras, ka ikviens bērns, kuru mēs mācām, ir vienreizīgs indivīds, ģimenes, vides, kultūras, veselības, temperamenta produkts un specifiska personība. Pedagogam ir rūpīgi jāvēro bērni un jāapzinās iespējamās atšķirības starp bērna hronoloģisko vecumu - gadu skaitu un attīstības vecumu - vecumu, kādā bērns funkcionē sociālajā, fiziskajā, valodas un izziņas jomā.

Rotaļas jāizvēlas mērķtiecīgi, ņemot vērā norādījumus atbilstoši valodas prasmju un zināšanu līmenim.

Rotaļu darbībā atklājas bērnu individuālās īpatnības, kuras pirmskolas izglītības centra „Tince” pedagogiem ir nepieciešams izprast, lai vadītu pedagoģisko procesu atbilstoši bērnu psihofizioloģiskajām īpatnībām, viņu reālajām mācīšanas iespējām.

Pedagogam ļoti svarīgi pastāvīgi novērot, kā ikviens bērns virzās valodas prasmju apguvē, vispārīgā valodas attīstībā, lai spētu nodrošināt papildus palīdzību katra bērna valodas vispārīgās attīstības sekmēšanā.

Vidējā un vecākajā pirmskolas posmā turpinās kvalitatīvas izmaiņas bērna valodā un domāšanā. Šīs izmaiņas nosaka tas apstāklis, ka bērns arvien labāk apgūst dzimto valodu un arvien biežāk pastāvīgi risina visdažādākos uzdevumus, kurus izvirza pati dzīves ikdiena. Ikdienas saskarsmes procesā gan ar vienaudžiem, gan ar pieaugušajiem bērna runa socializējas. Arvien mazāk tiek lietotas pavēles un jautājumi, vairāk tiek sniegtas adaptētas informācijas. Strauji turpina paplašināties runā lietoto vārdu un vietniekvārdu skaits. Pieaug arī izmantoto īpašības vārdu skaits. Pieaug arī izmantoto īpašības vārdu skaits.

Tātad vecākajā pirmskolas posmā, lai varētu sākt mācīties lasīt un rakstīt, ir nepieciešams pamats – pilnvērtīga runa un valodas attīstība. Svarīgākais priekšnosacījums sekmīgai runai un valodas apguvei ir emocionālā gaisotne – pozitīva saskarsme ar pieaugušo un citiem bērniem, pieaugušā vēlme kontaktēties ar bērnu. No tā kā pieaugušais atbildēs uz pieaugušā jautājumiem, ir atkarīga bērna vēlēšanās vai nevēlēšanās izzināt. Tādēļ arī pirmskolas vecumā bērna valoda ir jāpilnveido, izmantojot runāšanu, stāstīšanu, klausīšanos, atbildēšanu uz jautājumiem, jautāšanu un spēles valodas attīstībai [20.44].

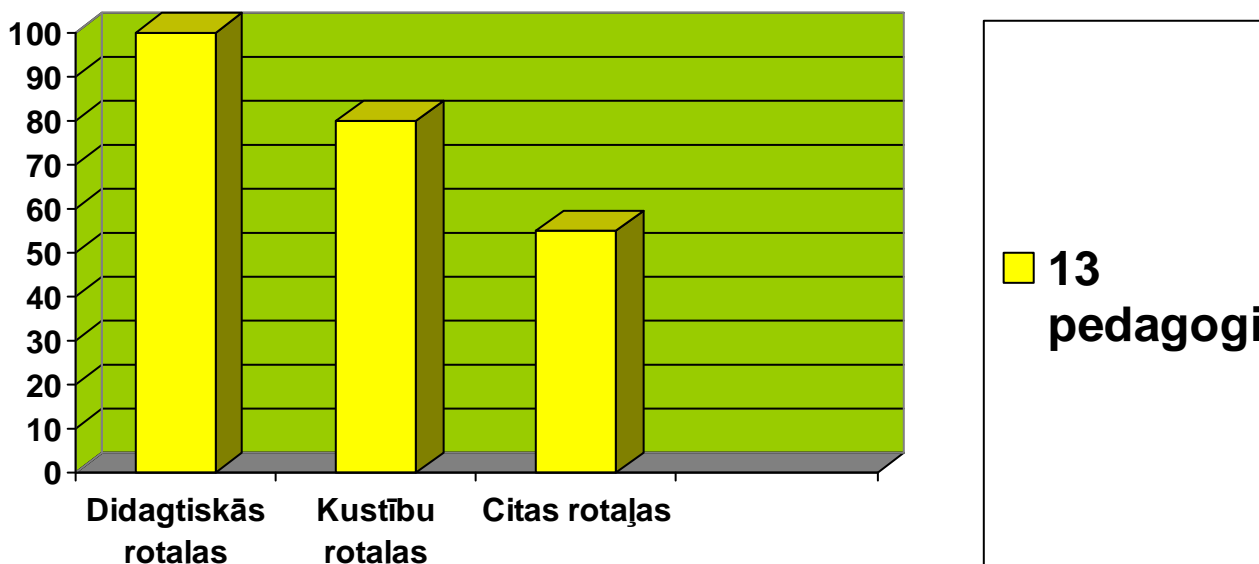
3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība rotaļu izmantošanai 6-7 gadu vecumā valodas attīstībā

3.1. Bērnu valodas attīstības līmeņa iepazīšana

Lai noteiktu reālo situāciju ikdienas darbā, kāda ir pedagogu attieksme pret valodas attīstošo rotaļu izmantošanu pirmskolas izglītības iestādē, bakalaura darba autore veica pedagogu anketēšanu. Uz aptaujas jautājumiem autore lūdza atbildēt 13 pedagogiem, kas pastāvīgi strādā pirmskolas (sk. 1. pielikumā). Uz jautājumu "Kādas mācību metodes Jūs izmantojiet mācot bērniem latviešu valodu?" pedagogu atbildes bija dažādas: stāstījums, grāmatu lasīšana, frontāla saruna, diskusijas u.c. Visi aptaujātie pedagogi mācību procesā izmanto didaktiskās rotaļas un spēles. Tikai daži no aptaujātajiem pedagogiem atzīmēja, ka mācību procesā izmanto arī citas spēles. Tas nozīmē, ka lielākā daļa skolotāju cenšas, lai mācību nodarbības atšķirtos viena no otras, lai bērniem rastos interese par mācībām un lai tās viņus nenogurdinātu. Uz jautājumu "Cik ilgu laiku atvēlat rotaļām?" visi pedagogi atbildēja, ka lielākā daļa mācību procesa tiek veikta caur rotaļām. Uz jautājumu "Kādas rotaļas jūs visbiežāk izmantojat latviešu valodas nodarbībās?" dominējošā atbilde ir didaktiskās rotaļas. Tās izmanto visi anketētie pedagogi (sk. diagrammu Nr.3.1.).

Diagramma 3.1.

Visbiežāk izmantotās rotaļas nodarbībās

Visi anketētie skolotāji priekšroku tomēr dod didaktiskajām rotaļām, jo tās ir ērtāk izmantojamas nodarbībās, ir pieskaņotas veiksmīgai valodas apguvei.

Atbildot uz jautājumu „Vai valodas apmācībā ir nepieciešamas valodu attīstošas rotaļas?” visi aptaujātie skolotāji 100% atzinuši, ka šiem bērniem ir nepieciešamas valodu attīstošas rotaļas.

Uz jautājumu „Kāpēc?” atbildes ir sekojošas:

„Bērniem ir ļoti ieteicams iedzīvināt valodu attīstošas rotaļas. Šāda veida rotaļas palīdz bērnam, kurš iepriekš maz kontaktējies ar vienaudžiem vai pieaugušajiem cilvēkiem nav pieradis izteikties, runāt pārējo priekšā, domāt līdzīgi notiekošajam rotaļā, vadīt to. Dažkārt šis bērns pirmo reizi savā nelielajā mūžā piedalās kādā rotaļā un sajūt to ka kāds ar viņu rēķinā, viņu uzklausā un atļauj viņam izteikt savu viedokli. Šīs rotaļas bez valodas iemaņām attīsta bērnam attapību, spēju ātri domāt, spēju izšķirties par pareizo atbildi, vingrina loģisko domāšanu, attīsta ātrāku reakciju, un visbeidzot, dod radošu prieku par veiksmi, ko sniedz labi paveikts darbs. Valodas rotaļas bērnos rosina spēju pašam piedalīties rotaļu veidošanā, spēju iedziļināties valodas daudzveidībā un bagātībā.”

Rotaļu situācijas rosina bērnu domāšanu un veicina prasmi pielietot jau esošās zināšanas praksē, kas ļoti būtiski atšķiras no bērnu iepriekšējās dzīves pieredzes šajā jomā. Valodu attīstošas rotaļas nostiprina un papildina bērna gūtās zināšanas, bet dažkārt arī veicina kāda konkrēta temata apjēgšanu un izpratni.

Atbildot uz jautājumu „Kāda veida valodu attīstošas rotaļas jūs ieteiktu izmantot?” visi aptaujātie skolotāji iesaka vārdu rotaļas, lomu rotaļas, kustību rotaļas un rotaļas ar dziedāšanu. Divi no pedagogiem ieteica izmantot pirkstiņu rotaļas. Pēc aptaujas rezultātiem var konstatēt, ka pedagogi uzskata rotaļas kā nozīmīgu līdzekli valodas vispārīgā attīstīšanā.

Bērni savas attīstības nodrošinājumu saņem ģimenē. Liela loma bērna audzināšanā un attīstībā ir ģimenei, ģimenes iekšējai saskarsmei, pieaugušo vēlmei kontaktēties ar bērniem.

Šī pētījuma ietvaros, lai noskaidrotu iekšējās komunikācijas ģimenē, attieksmi pret nodarbošanos ar bērniem, lasīšanu, attieksmi pret rotaļu nepieciešamību tika aptaujāti 15 vecāki. (sk. 2. pielikums). Vecākiem tika jautāts par ko visbiežāk Jūs sarunājaties ar savu bērnu? Daudzi no vecākiem jautā kā bērnam dienā ir veicies. Tika apspriestas arī sadzīviskas tēmas, kā arī kā bērnam ir veicies nodarbībās. Jautājumā: „Vai Jūs lasāt kopā ar bērnu?”, daudzi vecāki atbildēja, ka lasa un pēc tam kopīgi pārrunā izlasīto. Daži vecāki atbildēja, ka tam neatliek laika. Runājot par brīvo laiku, daudzi bērni skatās televizoru, spēlē datorspēles, tomēr lielākā daļa atpūšas kopā ar vecākiem. Vecāki atzina, ka bērna mīļākās rotaļas ir rotaļas, kas saistītas ar kustību aktivitātēm. Bērniem patīk arī sižetiskās lomu rotaļas. Bija vecāki, kuri atbildēja, ka kopā ar bērniem nerotaļājas. Pārsvārā šādi

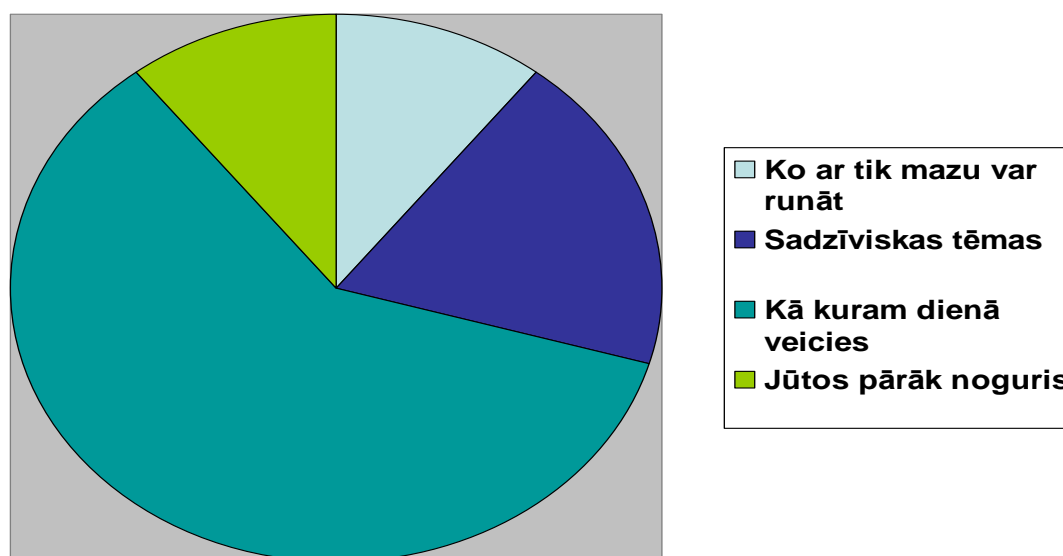
bērni rotaļājas ar brāļiem, māsām vai arī vienatnē. Vecāki atzinīgi novērtē didaktiskās rotaļas un pozitīvi attiecās par to izmantošanu nodarbībās.

Uz jautājumu „Kāda, Jūsaprāt, ir rotaļu loma bērna attīstībā?” daudziem respondentiem bija vienota atbilde, ka rotaļā bērns ir nodarbināts un netraucē pieaugušos.

Papildus šiem jautājumiem autore vēlējās uzzināt vecāku attieksmi par valodas attīstošo rotaļu izmantošanu ikdienā. Visi aptaujātie respondenti piekrita tam, ka „rotaļa” ir nepieciešama bērni valodas apguves procesā. Tātad var secināt, ka vecāki piekrīt mērķtiecīgi organizētām rotaļām, pirmsskolas izglītības iestādē. Tika veikta aptauja par ko visbiežāk vecāki sarunājas ar saviem bērniem.(sk. diagrammu 3.2.).

Diagramma 3.2.

Par ko visbiežāk vecāki sarunājas ar saviem bērniem ?

Aptauja rāda, ka dažās ģimenēs ir problēmas ar bērnu audzināšanu un izglītošanu. Tā kā bieži vecāki bērnu audzināšanu atstāj izglītības iestādes ziņā, liels darbs ir jāiegulda tieši pedagogiem, pie kuriem ir nonācis šis bērns.

Apkopojot aptaujas rezultātus, bakalaura darba autore secina, ka ģimenēs dažiem vecākiem pēc darba nav vēlšanās un laika parunāties ar saviem bērniem, uzklaut viņu pārdzīvojumus par

dienas notikumiem, kopīgi palasīt grāmatu. Vecāki ir pārmērīgi nomākti ar savām rūpēm par sadzīvi, ne vienmēr viņi atrod laiku rotaļāties ar bērnu, vai veikt kopīgi mājas darbus.

Lai objektīvi pirms pedagoģiskās izmēģinājumu darbības varētu raksturot pētījumā iesaistīto bērnu valodas attīstības līmeni, bakalaura darba autore izpētīja bērnu valodas kartes, psihologa/psihoterapeita vērtējumu.

Kritēriji, pēc kuriem veikta analīze iepriekšējās nodaļās, apkopoti 1.-2. tabulās (sk. pielikumā).

Bērni, kuri piedalījās pedagoģiskajā izmēģinājumu darbībā ir Ilze – 6 gadi, Agris - 6 gadi, Adris - 7 gadi un Mārīte – 7 gadi (sk. Tabulu Nr. 3.1., 3.2.).

Tabula Nr.3.1.

Bērna vārdu krājums, vārdu nozīmes izpratne, prasme lietot vispārinošus vārdus, teikumu veidošana apmeklējot pirmskolas izglītības centru „Tince”

Nr.p.k.	Vārds	Vārdu krājums	Vārdu nozīmes izpratne	Prasme lietot vispārinošus vārdus	Prasme veidot teikumus	Punktu kopskaits maksimālais 12
1.	Ilze	2	2	2	2	8
2.	Agris	2	1	1	2	6
3.	Andris	1	1	1	1	4
4.	Mārīte	1	1	1	1	4

Vidējais rezultāts: 5,5

Pieņemtie vērtēšanas kritēriji: 4

Vārdu krājums:
 1p. - mazs
 2p. - pietiekams
 3p. - plašs

Vārdu nozīmes izpratne, prasme lietot vispārinošus vārdus:

1p. - daļēja
 2p. - pietiekama
 3p. - ļoti laba

Prasme veidot teikumus:

1p. - ar palīdzību
 2p. - veido vienkāršus nepaplašinātus teikumus

Bērna vārdu krājums, vārdu nozīmes izpratne, prasme lietot vispārinošus vārdus, teikumu veidošana pēc pusgada apmeklējot pirmskolas izglītības centru „Tince”

Nr.p.k.	Vārds	Vārdu krājums	Vārdu nozīmes izpratne	Prasme lietot vispārinošus vārdus	Prasme veidot teikumus	Punktu kopskaits maksimālais 12
1.	Ilze	2	3	2	3	10
2.	Agris	2	3	2	2	9
3.	Andris	2	2	2	2	8
4.	Mārīte	2	2	2	2	8

Vidējais rezultāts: 8,75

Pieņemtie vērtēšanas kritēriji: 4

Vārdu krājums:
 1p. - mazs
 2p. - pietiekams
 3p. - plašs

Vārdu nozīmes izpratne, prasme lietot vispārinošus vārdus:

1p. - daļēja
 2p. - pietiekama
 3p. - ļoti laba

Prasme veidot teikumus:

1p. - ar palīdzību
 2p. - veido vienkāršus nepaplašinātus teikumus
 3p. - labi veido teikumus

Vērojot pirmās tabulas rezultātu apmeklējot pirmskolas izglītības centru „Tince” maksimālais punktu skaits nebija nevienam bērnam. Tikai vienam no bērniem bija liels vārdu krājums. Šis bērns labi prata veidot vienkāršus nepaplašinātus teikumu, vārdu nozīmes izpratne bija pietiekama.

Tā kā viens no bērniem, bija no divās valodas runājošas ģimenes, tad viņa valodas attīstības līmenis bija diezgan zems. Šim bērnam bija mazs vārdu krājums, daļēji izprasta vārdu nozīme, daļēji prata lietot vispārinošus vārdus. Teikumus veidoja ar palīdzību. Tātad īpaša uzmanība ir jāpievērš bērna vārdu krājuma izkopšanai un bagātināšanai.

Pastāvīgi stāstījumu spēj veidot divi bērni. aktīvi klausījās un uztvēra stāstīto trīs bērni. Viens bērns klausījās pasīvi un daļēji uztvēra dzirdēto. Andris sākumā bija kautrīgi, jo traucēja tas, ka viņa ģimenēs pārsvarā sazinās krievu valodā. Agrim trūka pašpārliecinātības, viņš nespēja koncentrēt uzmanību, tāpēc daudz no teiktā, lasītā priekšā nebija dzirdējis. Vislabāk veicās Ilzei.

Skaņu, burtu, zilbju apgūvē, vārdu veidošanā gandrīz maksimālo punktu skaitu ieguva Ilze un Agris (sk. 3.3.tabulu).

Tabula 3.3.

Skaņu secības noteikšana vārdos

Pētījuma sākumā

Nr. p.k.	Vārds	Vārdu sākuma skaņas noteikšana	Skaņu secības noteikšana vārdos	Punktu skaits maksimālais 6 punkti
1.	Ilze	2	3	5
2.	Agris	1	2	3
3.	Andris	1	1	2
4.	Mārīte	0	1	1

Pētījuma beigās

Nr. p.k.	Vārds	Vārdu sākuma skaņas noteikšana	Skaņu secības noteikšana vārdos	Punktu skaits maksimālais 6 punkti
1.	Ilze	3	3	3
2.	Agris	2	3	5
3.	Andris	2	2	4
4.	Mārīte	1	2	3

Vērtēšanas kritēriji: 0 punkti - neprot, 1 punkts - daļēji prot, 2 punkti - labi prot, 3 punkti - ļoti labi prot.

Apkopojot tabulu rezultātus var secināt, ka zems valodas attīstības līmenis ir vienam bērniem tas ir 50% no 100%. No tā izriet, ka latviešu valodas vārdu krājuma nepietiekamība pavājina valodas apguvi, lēnāk notiek darbību veikšanas process.

No iegūtajiem rezultātiem bakalaura darba autore secina, ka visiem bērniem ir nepieciešama patstāvīga skolotāja un audzinātāja uzmanība, atbalsts un palīdzība. Nepieciešams radīt valodu attīstošu vidi, lai sekmētu bērna vispārīgu valodas attīstību. Audzinātājiem jāorganizē nodarbību darbs tā, lai papildus veiksmīgi attīstītu skolēnu runu un valodu, nostiprinātu iegūtās zināšanas. Šīs nodarbības jāorganizē bērniem interesantā, saistošā veidā, atraisot bērnu darbošanās prieku, veicinot mācīšanās motīvu.

Rotaļām ir jābūt tādām, kas sekmētu šo bērnu vispusīgu valodas attīstību un pēc iespējas mērķtiecīgāk piedāvātu bērnam viņa individualitātes attīstībai labvēlīgu vidi.

Strādājot ar šiem bērniem, viņu valodas attīstīšanā ar rotaļu palīdzību, jāņem vērā, bērnu pašapziņas līmenis. Jārada labvēlīga gaisotne, kas neizsauktu viņos protestu vai negatīvu reakciju. Jākoncentrē uzmanība uz viņu veiksmēm. Jānodrošina bērna vēlēšanās darboties, ļaujot viņam pašam organizēt rotaļas. Tas cels viņa pašapziņu, veidosies bērna izdoma, radošā darbība un saglabāsies emocionāli labvēlīgs noskaņojums, kā arī nodrošinās bērna vispusīgu attīstību.

3.2. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības programmas izveide

Pirms rotaļu izveidošanas bakalaura darba autore iepazīnās ar rotaļu izmantošanas pieredzi latviešu un ārzemju pedagogu darbos un metodiskajās izstrādēs.

Valodas vispārīgās attīstības rotaļu izveidē un aprobācijā ņemami vērā šādi nosacījumi:

1. Rotaļās jāiekļauj bērnu intelektuālajām, emocionālajām un fiziskajām īpatnībām atbilstošas rotaļas.

2. Rotaļām jāaptver visu četru valodas prasmju formas.

3. Apgūstamajām zināšanām, prasmēm un iemaņām, kā arī radošās darbības apjomam rotaļās jābūt saskaņotam tā, lai būtu piemērots bērnu individuālajām mācīšanās iespējām un pieredzei.

4. Rotaļām jāsekmē ikviena bērna vispārīgai valodas attīstībai.

Rotaļu ir milzīgs daudzums un daudzveidība un katru dienu tiek atklātas un izdomātas jaunas. No visa lielā rotaļu klāsta ir nepieciešams izvēlēties tās, kuras ar panākumiem varētu izmantot valodas attīstīšanā. Ne visas rotaļas ir noderīgas, vēlams izvēlēties tādas rotaļas, kurās ir iesaistīti visi bērni un lai rotaļas gaitā bērniem nebūtu jāizstājas no rotaļas. Rotaļas laikā nepieciešams aktivizēt visus bērnus un , lai katra rotaļa pildītu valodas attīstošas funkcijas. Bakalaura darba autore darbam valodas attīstībā ir izvēlējusies šādus rotaļas veidus:

1. Vārdu rotaļas (anagrammas, šarādes, vārdu virknes, skaņu rotaļas, burtu rotaļas, krustvārdu mīklas.

2. Lomu rotaļas.

3. Kustību rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu (Sk. tabulā Nr.3.4.)

Kritēriji, pēc kuriem veikta analīze:

1. Bērnu vārdu krājums, vārdu nozīmes izpratne, prasme lietot vispārinošus vārdus, teikumu veidošana:

- Vārdu krājums - mazs, pietiekams, plašs
- Vārdu nozīmes - izpratne daļēja, pietiekama, ļoti laba
- Prasme lietot vispārinošus vārdus - daļēja, pietiekama, ļoti laba
- Prasme veidot teikumus - ar palīdzību, veido vienkāršus nepaplašinātus teikumus, labi veido teikumus

2. Bērnu runāšanas, stāstīšanas, klausīšanās, lasīšanas un rakstīšanas prasmes:

- Runa - skaidra, neskaidra un neizteiksmīga, izteiksmīga

- runas temps - lēns, ātrs, mērens
- veido stāstījumu - pastāvīgi, ar palīdzību, plānveidīgi, daļēji plānveidīgi
- Klausās - aktīvi, pasīvi
- Dzirdētā satura uztveršana - uztver, daļēji uztver
- Lasa - raiti, lēni, ar palīdzību
- Rakstītprasme - nekļūdās, reti kļūdās, bieži kļūdās

3. Skaņu secības noteikšana vārdos:

- Vārda sākuma skaņas noteikšana - neprot, prot, daļēji prot
- Skaņu secība vārdos - labi prot, ļoti labi prot, neprot

4. Skaņu, burtu, zilbju apguve, vārdu veidošana:

- Lieto īsos un garos patskaņus - nav apguvis, daļēji apguvis, labi apguvis, ļoti labi apguvis
- Pareizi lieto "o"
- Atšķir un saklausa divskaņus
- Balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana
- Līdzskaņu sabiezinājuma izruna
- No burtiem veido vārdus
- No zilbēm veido vārdus

Tabula Nr.3.4.

Rotaļu veidi	Rotaļu uzdevumi	Rotaļu nosaukumi
Vārdu rotaļas	Pilnīgāk sekmēt latviešu valodas mācību satura apguvi. Veicināt skaņu izrunas pareizu veidošanos, saklausīšanu, diferencēšanu. Nostiprināt vārdu darināšanas spēju, teikumu veidošanu, stāstiņu sacerēšanu. veicināt loģiskās domāšanas attīstību.	"Kuģu lādēšana" „Aizliegtās skaņas” „Klusie telefoni” „Vārdu virknes” (Sk. pielikumā rotaļas)
Lomu rotaļas	Strādāt pie valodas labskanības, izteiksmes. Rosināt bērna radošo pasauli. Sekmēt sevis izpaušanu, pašizjūtas apzināšanu.	„Zooloģiskais dārzs” (Sk. pielikumā rotaļas)
Kustību rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu	Veicināt kustību koordinācijas nostiprināšanos. Veicināt loģiskās domāšanas attīstību, iztēles attīstību.	„Soļosim” „Dziesmu spēles” „Pirkstiņu saruna” „Mājiņā” (Sk. pielikumā rotaļas)

3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbības norise izglītības centrā „Tince”.

Iegūto datu analīze

Bakalaura darba izstrādes gaitā tika veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība pirmskolas izglītības iestādē „Tince”.

Pirmskolas izglītības iestāde dažkārt ir pirmā mācību izglītības iestāde bērnu dzīvē. Bērni šeit nokļūst praktiski bez mācīšanās pieredzes, jo lielākā daļa bērnu nav apmeklējuši bērnudārzus. Visai atšķirīgs ir arī bērnu zināšanu līmenis, kā arī atšķirīga ir dzīves pieredze. Atšķirīga ir bērnu spēja psiholoģiski pielāgoties jaunajai videi. Ir psihologs, kurš cieši sadarbojoties ar pedagogiem palīdz bērnam (ja ir vajadzība) adaptēties jaunajā vidē. Katrs bērns, kas apmeklē pirmskolas izglītības centru „Tince”, ierodas ar jau iegūto vārdu krājumu. Atkarībā no tā cik vecāki ir iepriekš nodarbojušies ar bērniem, atkarīgs katra bērna vārdu krājums. Pirmskolas izglītības centru „Tince” apmeklē bērni no dažādu tautību ģimenēm. Visus bērnus kas mācās pirmskolas iestādē var sadalīt vairākās grupās:

- bērni, kas apmeklējuši bērnudārzu (latviešu vai krievu grupiņas);
- mājas bērni;
- divvalodīgo ģimeņu bērni.

Bērna valodas attīstību stipri ietekmē arī divvalodība ģimenē. ja viens no vecākiem ir latvietis, otrs citas tautības, tad ar bērnu runā tajā valodā, kura ģimenē ir galvenā. Jāņem vērā, ka bērna valoda var nepilnīgi attīstīties, ja vecāki vai vecvecāki runā ar akcentu vai, izdabājot bērnam, nelabo viņa valodu un ļauj runāt ar paša bērna izdomātiem un aizstātiem vārdiem, kas nereti ir vērojams tieši sociāli nelabvēlīgās ģimenēs, kurās vecāki bērniem nepievērš vispār nekādu uzmanību. Vēl par cēloni bērna valodas mazattīstībai var būt redzes un dzirdes traucējumi. Arī tad, ja redze un dzirde ir tikai pavājināta, bērnam sagādās grūtības uztvert valodu un apkārtējos priekšmetus. Nelabvēlīgu valodas attīstību ietekmē arī vecāku nevēlēšanās runāt ar bērnu, vecāku aizņemtība. Runas orgāni ir pakļauti galvas smadzeņu runas centriem, tāpēc tie ir "jāiedarbina". pakāpeniski bērna runas attīstība notiek jau kopš dzimšanas, tāpēc svarīgi, kāda runas vide ir ģimenē [35.39.]. Pētījumi rāda - jo labāka bērnam ir valodas prasme, jo labāk viņi spēj atcerēties informāciju, organizēt nomas, veidot asociācijas starp faktiem un jēdzieniem un tikt galā ar abstraktiem jēdzieniem. Bērnam, kuram ir valodas attīstības problēmas, ir grūti sadalīt vārdus secīgās skaņu vienībās. viņiem grūtības rada dzirdēto, izlasīto jauno vārdu jēga. Šiem bērniem ir mazs vārdu krājums, vāja atmiņa.

Lai sekmīgāk palīdzētu apgūt māku izteikties, iemācītu bērnam jaunus vārdus, burtus, ciparus. palīdzētu sagatavoties skolas gaitām, pedagogiem ir jāpievērš īpaša uzmanība jau pirmskolas iestādē.

Izmēģinājuma darbības laikā tika noskaidrots, vai ir mērķtiecīgi un pareizi izmantot rotaļas valodas vispārīgajā attīstīšanā un apgūvē bērniem no 6-7 gadu vecumā.. Izmēģinājumu darbības laiks bija seši mēneši. Izmēģinājuma darbībā piedalījās četri bērni.

Lai salīdzinātu un pārlicinātos, kā valodas attīstošas rotaļas ietekmējušas bērna valodas vispārīgo attīstību, kā arī to vai darbs ir bijis efektīvs, bakalaura darba autore veica salīdzinošu analīzi pētījuma sākumā un beigās. Kritēriji pēc kuriem veikta analīze 4.1. nodaļā. Bērnu vārdu krājumā, vārdu nozīmes izpratnē, prasmē lietot vispārinošus vārdus, teikumu veidošanā vidējais rezultāts pētījuma sākumā bija 5,5 punkti, bet pētījuma beigās 8 punkti no 12 iespējamajiem (sk. pielikumu tabulas Nr.1.,2.).

Vienam no četriem bērniem bija vājas spējas atšķirt skaņai atbilstošu burtu. Audzinātāja centās nostiprināt bērniem arī redzes priekšstatu par burtu. Bērni pēc dotā attēla vai zīmējuma veidoja vārdus, teikumus, sacerēja stāstiņus, kuros dominēja vārdi ar attiecīgo skaņu.

Rotaļā „Kuģu lādēšana”, bērniem bija jādiferencē skaņu pāris. Mārītei un Andrim rotaļas gaitā bija nepieciešama palīdzība un audzinātājas atbalsts. Tā kā dažiem bērniem, bija vājas iemaņas gan lasīšanā, gan burtu pazīšanā, liels darbs tika veltīts tam, lai bērniem palīdzētu apgūt nepieciešamās pamatzināšanas. Fonemātiskās dzirdes attīstīšanai tika izmantotas zilbju virknes, burtu rotaļas. Tika izmantota rotaļa „Soļosim” (sk. pielikumā rotaļas 1.3.). Šajā rotaļā ar prieku iesaistījās visi bērni.

Valodas attīstība nav iedomājama bez klausīšanās prasmes apguves. Bērnam ir jāiemācās uztvert un saprast dzirdēto, jāuztver atsevišķi vārdi, skaņas, teikumi, lai varētu domāt par to nozīmi. Tā kā bērni vēl nav pieraduši pie klausīšanās, audzinātājam ir jāpieliek lielas pūles un pacietība mācot viņiem ieklausīties un uztvert stāstīto. Klausīšanās prasmes apgūšanai tika izmantota rotaļa „Klusie telefoni” (sk. pielikumā rotaļas 1.4.).

Vārdu krājuma paplašināšanai tika izmantotas vārdu virknes, šarādes, krustvārdu mīklas (sk. pielikumā rotaļas 1.5.).

Rotaļas ar vārdu izmantošanu tika izmantotas lai veidotu bērnu bagātāku iztēli un attīstītu domāšanu. Pirmajās nodarbībās šī rotaļa padevās tikai dažiem bērniem, bet jau pēc dažiem mēnešiem visi bērni labi spēja sacerēt dažādus interesantus stāstiņus un piedalīties rotaļās.

Mazā vārdu krājuma dēļ Andris sākumā rotaļās piedalījās neaktīvi, bija kautrīgs, nespēja izdomāt vārdus, nespēja pastāvīgi veidot teikumus. Tādēļ audzinātāja salika bērnus pa pāriem (spējīgo ar mazāk spējīgo). Tādejādi mazāk spējīgie bērni jutās drošāk un pakāpeniski kļuva drošāki. Ieguvēji bija arī spējīgākie bērni, jo izjuta atbildību par savu draugu. Ar laiku šie mazāk spējīgie bērni centās paši izdomāt vārdus un veidot teikumus.

Lomu rotaļas palīdz bērniem iemācīties skaidri runāt, skaidri izteikt savas domas. Audzinātāja rotaļu laikā strādā pie valodas labskanīguma un izteiksmes, rosina bērnu radošo domāšanu.

Lomu izvēle, sadale notiek dažādi. Bērni brīvprātīgi izvēlējās kādu lomu un pieteicās to atveidot. Šāda lomu izvēle bieži beidzās ar strīdu, tādēļ rotaļas dalībnieku lomas izvēlējās audzinātāja, paskaidrojot uz kādu apsvērumu pamata tieši tā rīkojās. Sižeta veidošanas pirmais posms sākās ar lomu sadali, otrajā posmā atbilstoši katrai lomai jāparedz izpildāmās darbības un to secība. Kad bērni bija ieguvuši kolektīvās rotaļu darbībās zināmu pieredzi, lomu sadali un plānošanu viņi veica pastāvīgi. Populārākās lomu rotaļas bija „Zooloģiskais dārzs (sk. pielikumā rotaļas 1.6.).

Bērniem lomu rotaļās patika atveidot arī dažādu pasaku, literāro darbu un filmu sižetus. Šo rotaļu laikā bērni labāk uztvēra daiļdarba ideju, pārdzīvoja attēloto, izjuta tēlu tikumisko vērtību, to rīcības loģiskās sekas un mācījās izteikt savas izjūtas, pārdzīvojumus un attieksmi ar intonācijas, žestu un mīmikas palīdzību.

Audzinātāja rosināja arī pašus bērnus sacerēt pasakas un stāstus un iestudēt tos.

Daudzas kustību rotaļas tiek pavadītas ar dziedāšanu. Dziesmas ritmā bērns izdara kustības atbilstoši dziesmas vārdiem. Ļoti labi ar tautas dziesmu palīdzību var organizēt un vadīt bērna kustības. Noteikts ritms palīdz bērnam labāk izpildīt kustības, tādejādi tās ātrāk pilnveidojas.

Rotaļas ar dziedāšanu palīdzēja uztvert un saklausīt skaņas vārdos pēc to ritmiskuma, ilguma un skanējuma. Bērniem pareizu skaņu izrunu vieglāk uztvert ar dziedāšanas palīdzību. Tieši šīs rotaļas sekmēja pareizu skaņu saklausīšanu, izrunu. Rotaļas ar dziedāšanu veicināja arī valodas intonācijas apguvi (Andris). Lai būtu iespējama rotaļas raita norise, dziesmu teksti ir jāapgūst iepriekš (sk. pielikumā rotaļas Nr.1.7.).

Lai izzinātu bērnu attieksmi pret rotaļu darbību audzinātāja organizē individuālas pārrunas ar bērniem (sk. pielikumā Nr.3). Visiem bērniem bija pozitīva attieksme pret rotaļām un uzdevumiem, kuri bija jāveic rotaļu laikā. Visi bērni atbildēja, ka viņiem ļoti patīk piedalīties rotaļās. Ļoti pozitīvi ir tas, ka arī tie bērni, kuriem nav pa spēkam visi izvirzītie uzdevumi, nezaudē interesi, bet darbojas

atbilstoši savām spējām, prot pārdzīvot neveiksmes.. Visi bērni piekrita, ka rotaļas ir ļoti interesantas un saistošas viņiem.

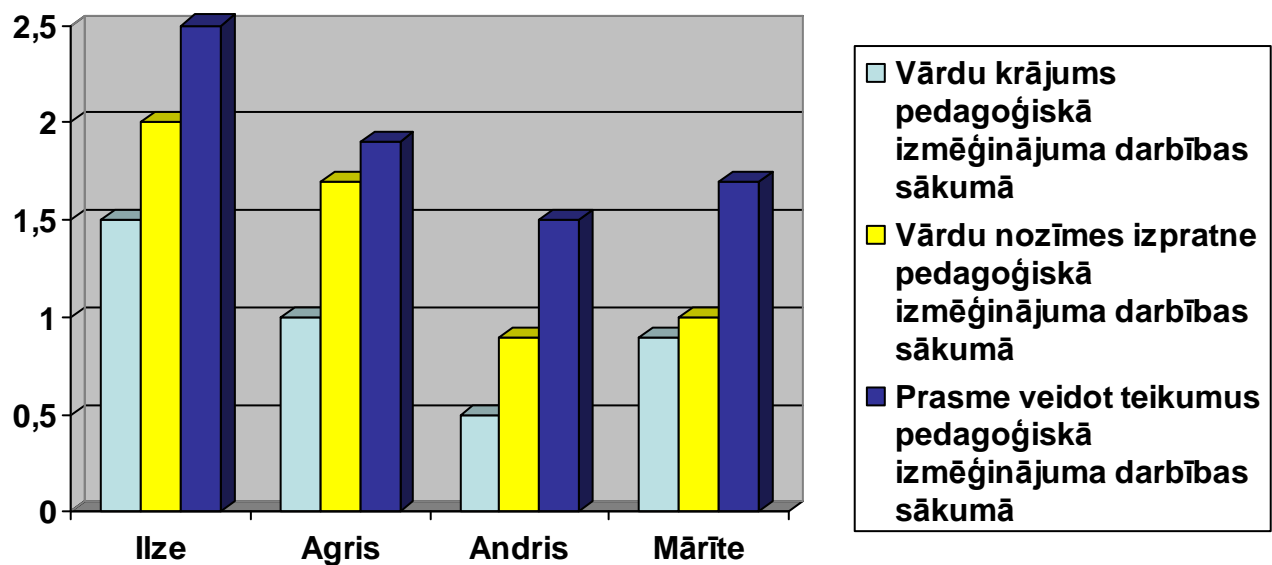
Bakalaura darba autore secina, ka visi bērni labprāt iesaistās valodas attīstošās rotaļās. Mācoties valodu ar rotaļu palīdzību ir brīva un nepiespiesta atmosfēra un bērni pašiem nemanot apgūst jaunus vārdus, izteicienus, un iemācās latviešu valodu. Viņi jūtas brīvi, psiholoģiski atbrīvoti un nebaidās kļūdīties. Saziņas procesā nereti rodas vajadzība improvizēt ar valodas izteicieniem un formām, tādā veidā bērns praksē radoši izmanto jau iegūtās zināšanas un iemaņas un šo procesu būtiski veicina valodas attīstošās rotaļas.

Analizējot pārrunu rezultātus ar bērniem var secināt, ka valodas attīstošo rotaļu izmantošana sekmē vispārīgu valodas attīstību, rada labvēlīgu valodas vidi, rada pozitīvu attieksmi pret mācību darbu, kas vēlāk bērniem noderēs uzsākot skolas gaitas, kā arī veicina labu pašsajūtu un pozitīvu attieksmi pret mācīšanos kopsummā.

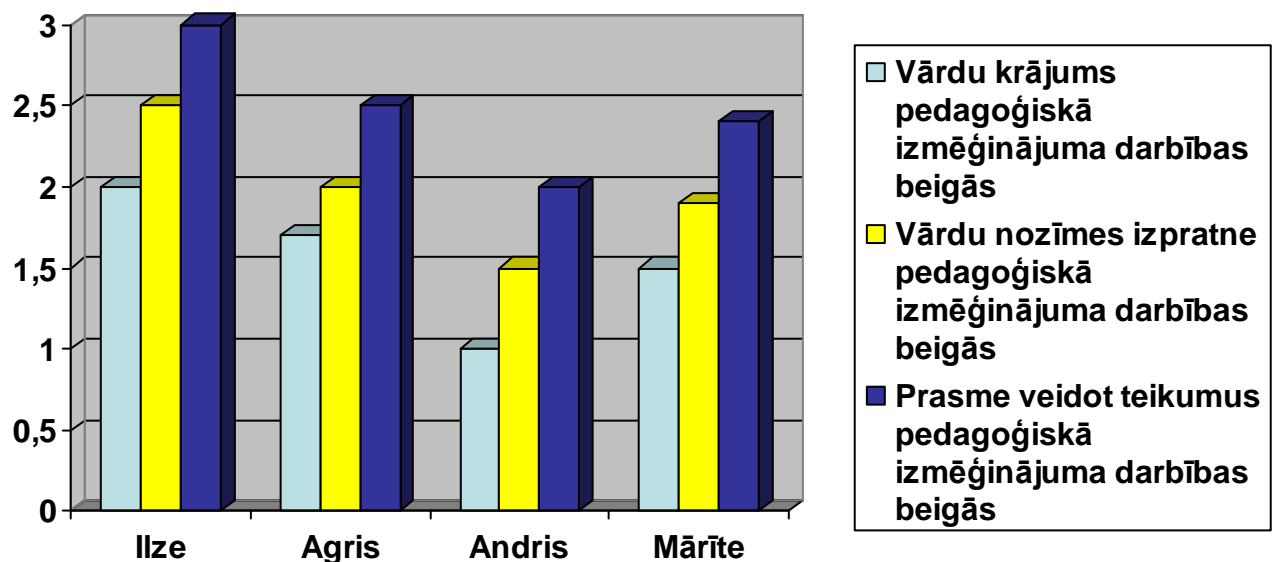
Rotaļājoties bērni apgūst saskarsmes paņēmienus, iemācās palīdzēt cits citam, kā arī apgūst dažādus darbības paņēmienus. Attīstošajās rotaļās bērns var izjust veiksmi un apmierinājumu. Vecākajā pirmskolas vecumā bērniem ir vēlēšanās gūt labus rezultātus, uzvarēt, viņi iemācās gan ar cieņu zaudēt, gan uzvarēt, nenoniecinošot citus spēlētājus.

Skaņu izrunas pareizai veidošanai, saklausīšanai un diferencēšanai tika izmantotas skaņu rotaļas. Dažiem bērniem skaņu secības noteikšana vārdos sagādāja grūtības. Īpašas grūtības balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana sagādā Andrim. Lai veicinātu fonemātiskās dzirdes attīstīšanu, tika izmantota rotaļa "Kuģu lādēšana" (sk. pielikumā 1.1.) un "Aizliegtās skaņas" (sk. pielikumā 1.2.). Pētījuma beigās aptaujājot skolotājus un apkopojot personīgos novērojumus ir vērojami pozitīvi rezultāti (sk. diagrammā Nr.3.3.).

Valodas attīstības dinamika izmēģinājuma darbības sākumā

Valodas attīstības dinamika izmēģinājuma darbības beigās

Apkopojot visus rezultātus, bērnu valodas attīstību varētu sadalīt trīs grupās:

- Augstākais valodas attīstības līmenis izmēģinājuma sākumā – Ilzei. Šī meitene pastāvīgi spriež. Ir pietiekoši bagāts vārdu krājums salīdzinājumā ar pārējiem bērniem. Normāli

attīstīta valoda. Nodarbību laikā ir koncentrēta, uzmanīga, uzcītīga, uzklausā audzinātājas norādījumus un tos uzklausā.

- Vidējais valodas attīstības līmenis ir izmēģinājuma sākumā ir Agrim un Mārītei. Šie bērni materiālu apguva un iegaumēja lēnāk, bet tomēr centās radoši strādāt. Bērniem ir pietiekams vārdu krājums, dominē mehāniskā atmiņa. Uzmanības un koncentrēšanās spējas atkarīgas no motivācijas.
- Zems valodas attīstības līmenis – Andrim. Valodas zināšanas un prasmes nepilnīgas, valoda nabadzīga, nepieciešams individuāls darbs, lai bērns apgūtu dotos uzdevumus. Audzinātājam sistemātiski jāatgādina, jāmudina koncentrēties darbam. Daļēji uztver dzirdētās informācijas saturu, un ne vienmēr saprot tekstu, lasa bez izpratnes.

Šāds ir bērnu valodas attīstības rezumējums izmēģinājuma sākumā un pēc sešiem mēnešiem.

Vērojot bērnus izmēģinājuma darbības beigās, var izdarīt secinājumus. Bērni ir kļuvuši atraisītāki, radoši iesaistās rotaļās, paši vadīja rotaļas un izdomāja jaunus rotaļu variantus. Nenoliedzami panākumi ir vērojami to bērnu vidū, kuri sākumā bija kautrīgi un negatīvi noskaņoti.

Apkopojot rezultātus un apskatot 8.diagrammu, var secināt, ka valodas attīstošām rotaļām valodas attīstībā ir būtiska nozīme.

Pētot un analizējot bērnu darbību rotaļās, man radās nepieciešamība izziņāt bērnu izjūtas, intereses un vēlmes. Pēc visiem vērojumiem un vērtējumiem bērniem uzdevu šādus jautājumus:

1. Kuras rotaļas tev vislabāk patika?
2. Vai tev patīk, ka audzinātāja piedalās rotaļās? Kāpēc?
3. Vai tev patīk rotaļāties ar vienaudžiem?

Atbildes bija dažādas, uz pirmo jautājumu saņēmu šādas atbildes:

- Man vislabāk patīk rotaļas, kur es varu būt vidū un rādīt citiem, kas jādara;
- Man patīk rotaļas, kur es varu attēlot dzīvniekus;
- Man patīk rotaļa, kur ir ātri jākustas un jāmainās vietām;
- Man patīk rotaļas, kur ir jādejo.

Izmēģinājuma beigās var secināt, ka rotaļas ir būtiski uzlabojušās bērnu valodu. Rotaļas ir palīdzējušas bērniem vieglāk apgūt jaunus vārdus, veidot teikumus, veidot tekošu sarunvalodu, kā arī veicinājušas valodas intensīvu attīstību. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība parāda, ka izmantojot attīstošās spēles, bērns daudz ātrāk un ar prieku iepazīst skaņas, vārdus, teikumus, ciparus, iemācās salīdzināt lielumus. Rotaļāšanās ietekmē visas bērna attīstības jomas – kustības, komunikāciju, intelektu un, protams, arī valodu.

Nobeigums

Bakalaura darbā tiek atklātas attīstošo rotaļu izmantošanas iespējas, kā valodas attīstības līdzeklis bērniem, kuri apmeklē pirmskolas izglītības centru „Tince” sagatavošanai skolai. Autore iepazīstina ar vispārējiem nostādnēm un parāda valodas attīstošo rotaļu pielietojumu.

Rotaļas mācību procesā atbrīvo bērnu no iekšējā sasprindzinājuma un noskaņo viņu labam, pilnvērtīgam darbam.

Rotaļas palīdz radīt valodas vidi, komunikatīvās mācību situācijas un tādejādi mācību viela kļūst saprotamāka un vieglāk uztverama.

Bakalaura darba autore izstrādāja un aprobēja valodu attīstošas rotaļas darbam pirmskolas izglītības izglītības centrā „Tince”. Valodas attīstošo rotaļu galvenais apkopošanas pamatprincips bija rotaļu pieskaņotība bērniem. Šīs rotaļas var izmantot arī citās pirmskolas iestādēs, mācot bērniem latviešu valodu.

Variējot rotaļu uzdevumus to saturs tiek organizēts tā, lai tas atbilstu bērnu reālajām spējām, intelektuālajām, emocionālajām un fiziskajām īpatnībām, lai bērniem nezūd ticība saviem spēkiem un veidojas pozitīva attieksme pret mācībām.

Kā liecina pārrunas ar bērniem, rotaļas uzlabo bērnu pašsajūtu, rada labu noskaņojumu, palīdz labāk apgūt mācību procesā iegūtās zināšanas.

Apkopotie rezultāti liecina, ka valodas attīstošo rotaļu izmantošana ir devusi labus rezultātus.

Nobeigumā var secināt, ka pētījumā izvirzītais mērķis ir sasniegts un uzdevumi ir īstenoti. Iz veikta teorētiskā literatūras analīze un izdarīti šādi galvenie secinājumi:

- Tā kā pirmskolas bērnu vecums ir sensitīvs dažādu bērnu spēju attīstībā, īpaši šajā vecumā ir jāizmanto adekvāti līdzekļi, valodas attīstībā, emociju, radošās iztēles, kustību un bērnu savstarpējā saskarsmē.
- Rotaļa katram bērnam palīdz iesaistīties aktīvā uztveres procesā – caur viņa paša aktīvu darbību. Rotaļās bērns valodu uztver nepiespiesti un aktīvi piedalās un reaģē uz visu jauno. Rotaļā bērnam palīdz atklāt savu iekšējo „Es”, izteikt savas jūtas. Bez bērna aktivitātes nevar pastāvēt viņa sakari ar vidi, bet bez šiem sakariem nav attīstības.
- Izzinot situāciju pirmskolas izglītības iestādē un bērnu ģimenēs, tika veikta vecāku un pedagogu anketēšana, pēc kuras rezultātiem mēs varam secināt, ka nevienmēr ģimenēs tiek pievērsta nepieciešamā uzmanība bērna attīstības vajadzībām, tāpēc pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogiem jāvelta īpaša uzmanība katram bērnam, lai palīdzētu viņa individuālās attīstības nepārtrauktai norisei.

- Izveidotā rotaļu kopā tika iekļautas četru veidu rotaļas – vārdu rotaļas, lomu, kustību, pirkstiņspēles. Bērna valodas attīstības dinamikas gaitas iepazīšana, rāda, ka pedagogiskās izmēģinājuma darbības laikā novērojama bērnu valodas attīstības dinamika.

Turpmākos pētījumos autore iesaka izveidot programmu darbam ar vecākiem, lai veicinātu pieaugušo dabisko tuvību, harmoniju ar bērnu, kas varētu veicināt bērna attīstību dažādās jomās, arī valodas.

Nobeigumā var secināt, ka pētījuma mērķis ir sasniegts, bakalaura darbā piedāvātā rotaļu programma ir palīdzējusi bērniem labāk apgūt valodu.

Izmantojamās literatūras saraksts

1. Āre A., Āre K. Kā rotaļas ietilpst skolas darbā. // Mūsu nākotne. – 1923-Nr.7.-2001 lpp.
2. Bakisa A., Romēns K. Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem. – R.: Alberts XII, 1997.-191.lpp.
3. Bērns kā vērtība ģimenē un pirmskolā./ sast. Dzintare d. – R.: Izglītības soļi, 2000.-87.lpp.
4. Blagonadežina L.V. Psihologijas jautājumi sakarā ar jaunākās klases vecuma bērna audzināšanu ģimenē.- R.: Layvijas valsts izdevniecība, 1957.- 43.lpp.
5. Boša R. Pirmskolas audzināšanas galvenie darba virzieni un to īstenošana. – R.: Izglītības attīstības institūts, 1991.-30. lpp.
6. Černova E. Pirmskolas rotaļspēles darbības saturs un organizācija //. Skolotājs 5/2000. – 49 – 52 lpp.
7. Dēķens K. Agrā bērnība. – R.: Kultūras balss, 1921.-139.lpp.
8. Dubova A., miruškina I. Dažādās pasaules. Skolotāja grāmata. – R.: Raka, 2000. – 116. lpp.
9. Dzintare D., Boša R. Rotaļspēles. – R.: Mācību apgāds, 1997. – 82. lpp.
10. Dzintare D., Rotaļa un darbs bērnudārzā. – R. : Zvaigzne, 1984, - 100.lpp.
11. Dzintare D., Stangaine I. Rotaļa – bērna dzīvesveids. – R.: RaKa, 2005.-7 - 23 lpp.
12. Ernstone V., Poriņa V. Tu spēlē, lai runātu. – R.: Zvaigzne, 1999. – 95 lpp.
13. Grīnberga I. Nāc mums līdz ! Latviešu valoda cittautu mācībvalodas sākumskolai 1. mācību gads. Padomi skolotājiem un vecākiem. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 45.lpp.
14. Groscale D. Didaktiskās spēles latviešu valodā. – R.: Lielvārds, 1999. - 49 lpp.
15. Hadaņonoka I., Hadaņonoka L., Staļģe L., Meirande A. Kā raisās valodiņa? Skolotājiem, logopēdiem un vecākiem. – R.: Rasa ABC. 1999. - 62. lpp.
16. Kāposta I. Spēle pedagogijas teorijā un praksē. – R.: LVU, 1993.- 36 lpp.
17. Komenskis J.A. Lielā didaktika. – R.: Zvaigzne. 1992. – 232.lpp.
18. Kūtre A., Milliņa D. Skaņu un burtu grāmata. – R.: Pētergailis, 1994. – 67.lpp.
19. Lieģeniece D. Kopveselima pieeja audzināšanā. – R.: RaKa, 1999. – 261. lpp.
20. Lieģeniece D., Nazarova I. Veseluma pieeja valodas apgūvē. –R.: RaKa, 1999. – 111. lpp., 31.lpp.
21. Ļubļinska A. Bērnu psiholoģija. – R.: Zvaigzne. 1979. – 382., 8. lpp.

22. Миллер Сю Психология игрыю – Санкт – Петербург: Тнив. Книга 1999.
23. Ptičkina Ā. Kā mācīsim bērņus lasīt un rakstīt. – R.: Zvaigzne ABC, 1997. – 109. lpp.
24. Romanovska V. Rotaļu attīstība. – R.: Jumava, 1999 – 48. lpp.
25. Rotaļas./ sast. Laviņa M. – R.: Zvaigzne, 1992.- 238. lpp.
26. Spēles un rotaļas. Darba burtnīca. – R.: LVAVP, 2000. - 84. lpp.
27. Students J.A. Bērena A. Pusaudžu un jauniešu psiholoģija. – R.:Autoru izdevniecība 1935.
28. Suhomļinskis V. Sirdi atdodu bērņiem. – R.: Zvaigzne, 1974. – 188. lpp.
29. Svenne O. Bērņū rotaļas // Mūsu nākotne. – 1922. Nr. 17.
30. Svenne O. Modernie audzināšanas jautājumi. – R.: Valters un rapa, 1930. – 86. lpp.
31. Štāls M. Audzināšana un mācīšana agrā bērņībā. – R.: Valters un rapa, 1927. – 354. lpp.
32. Štāls M. Rotaļu psiholoģiskā analīze // Audzinātājs. – 1927. – Nr. 5/6. – 140.- 149.lpp.
33. Tenne D. Valoda, Empātija un aleksitīmiskas ievirzes veidošanās process bērņībā. – Liepāja: LPA, 1998. – 53. lpp.
34. Udaļcova J. Didaktiskās spēles un rotaļas pirmskolas vecuma bērņū mācīšanā un audzināšanā. – R.: Zvaigzne, 1983. – 109. lpp.
35. Zaķe I. Logopēdiskās spēles un vingrinājumi. – R.: Izglītības soļi, 2000. – 39.lpp.
36. Ziedonis I. Sakāmgrāmata. – R.: Zvaigzne, 1998. – 158. lpp.
37. 100 spēles un rotaļas latviešu valodas apguvei./ aut. kolek. – R.: Pētergailis, 2001. – 95 lpp.

PIELIKUMS

Anketa pedagogiem
Cienījamie pirmskolas izglītības pedagogi!

Ar šīs anketas palīdzību es vēlos uzzināt, kādas ir jūsu domas par valodas attīstošo rotaļu izmantošanu mācību un audzināšanas procesā bērniem, kuri apmeklē pirmskolas izglītības iestādi vecumā no 6 līdz 7 gadiem.

1. Kādas mācību metodes Jūs izmantojat valodas nodarbībās?

---

2. Ja izmantojat rotaļas latviešu valodas apguvei, cik ilgu laiku Jūs tām atvēlat?

---

3. Kādas rotaļas visbiežāk izmantojat valodas nodarbībās?

- didaktiskās rotaļas
- sižetiskās lomu rotaļas
- rotaļas ar dziedāšanu
- kustību rotaļas
- citas

4. Vai bērniem, kuri apmeklē pirmskolas izglītības iestādi bērnu, valodas attīstībai nepieciešamas valodu attīstošas rotaļas, vai tas palīdz valodas apgūvē?

---

5. Kāda veida valodas attīstošas rotaļas Jūs ieteiktu izmanto? Kāpēc?

Anketa vecākiem

Cienījamie vecāki, lūdzu Jūs atbildēt uz šiem jautājumiem, lai noskaidrotu līdzdalību bērnu valodas attīstības procesā, kā arī Jūsu domas par rotaļu.

1. Par ko Jūs visbiežāk sarunājaties ar savu bērnu?
  - kā kuram no ģimenes locekļiem dienā ir veicies
  - tīri sadzīviskas tēmas
  - jūtos pārāk nogurusi (-is)
  - ko ar tik mazu var runāt

2. Vai Jūs lasāt kopā ar bērnu?
  - lasām un pēc tam kopīgi pārrunājam izlasīto
  - lūdzu viņam lasīt
  - lasu priekšā
  - reti
  - neatliek laika

3. Kā Jūsu bērns vislabprātāk pavada brīvo laiku?
  - skatās TV pārraides
  - darbojas dažādos pulciņos
  - lasa grāmatas
  - rotaļājas
  - spēlē datorspēles
  - pavada brīvo laiku pēc brīvas izvēles, bez noteiktas izvēles
  - palīdz vecākiem mājas darbos
  - kopā ar vecākiem atpūšas

4. Kādas ir jūsu bērna mīļākās rotaļu darbības?
  - rotaļu darbības ar konstruktoriem
  - sižetiskās lomu rotaļas
  - rotaļas, kas saistītas ar kustību aktivitātēm
  - nevaru pateikt

5. Ar ko Jūsu bērns visbiežāk kopā rotaļājas?
  - viens pats
  - ar brāļiem un māsām
  - ar vienaudžiem
  - ar kādu no pieaugušajiem
  - nevaru atbildēt

6. Vai Jūs iesaistāties bērnu organizētajā spēlē vai rotaļā?
  - reti

- bieži
- nekad

7. Kāda, Jūsaprāt, ir rotaļu loma bērnu attīstībā?

- bērns nodarbināts, netraucē pieaugušos
- rotaļu darbība sekmē bērna vispusīgu attīstību
- rotaļas veicina bērna valodas attīstību

8. Vai uzskatāt, ka pirmskolas izglītības iestādē ir nepieciešamas valodas attīstošas rotaļas?

- ir nepieciešamas
- nav nepieciešamas

Pārrunu jautājumi bērniem

1. Vai tev patīk apmeklēt pirmskolas izglītības centru „Tince”?
2. Kas tev visvairāk patīk vai nepatīk centrā „Tince”?
3. Vai tev patīk piedalīties dažādās rotaļās?
4. Vai rotaļas tev palīdz apgūt jaunus vārdus un iemācīties kaut ko jaunu?
5. Kad tev vislabāk patīk rotaļāties, mācību stundās vai ar bērniem pēc stundām?
6. Kā tu jūties veicot rotaļu uzdevumus?

Bērna runāšanas, rakstīšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmes pētījuma sākumā

Vidējais klases rezultāts: 13 punkti

Rādītāji		Ilze	Agris	Andris	Mārīte	Bērnu skaits
Runa	skaidra	2				1
	neskaidra		1	1	1	3
	izteiksmīga	2				1
	neizteiksmīga		1	1	1	3
Runas temps	lēns		1			1
	ātrs			1		1
	mērens	2	2		2	3
Stāstījumu veido	pastāvīgi	1	1			2
	ar palīdzību			1	1	2
	plānveidīgi					0
	daļēji plānveidīgi	1	1	1	1	4
Klausās	aktīvi	2	1			2
	pasīvi			1	1	2
Dzirdēto saturu	uztver	2				1
	daļēji uztver		2	2	2	3
Lasa	raiti					0
	lēni					0
	ar palīdzību	2	2	2	2	4
Punktu kopskaits maksimālais - 18		14	12	10	11	

Bērna runāšanas, rakstīšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmes pētījuma beigās

Vidējais klases rezultāts:17 punkti

Rādītāji		Ilze	Agris	Andris	Mārīte	Bērnu skaits
Runa	skaidra	2	2	1	1	6
	neskaidra					3
	izteismīga	2				1
	neizteismīga		1	1	1	3
Runas temps	lēns					0
	ātrs					0
	mērens	2	2		2	6
Stāstījumu veido	pastāvīgi	2	2			4
	ar palīdzību			2	2	4
	plānveidīgi					0
	daļēji plānveidīgi	1	1	1	1	4
Klausās	aktīvi	2	2	2	2	8
	pasīvi					
Dzirdēto saturu	uztver	2	2	2	2	8
	daļēji uztver					0
Lasa	raiti	2				2
	lēni			2		2
	ar palīdzību		2		2	4
Punktu kopskaits maksimālais - 18		15	14	11	13	

Rotaļu kopa

Rotaļa Nr.1.1.

Kuģu lādēšana

Rotaļas uzdevums:

Nostiprināt bērna fonemātisko dzirdi.

Bērnu uzdevums ir izdomāt vārdus ar noteiktu skaņu vārdu sākumā vai vidū, censties pareizi skaidri tās izrunāt.

Rotaļai nepieciešama: Bumbiņa.

Rotaļas gaita:

Rotaļas dalībnieki sasēžas aplī. Rotaļas vadītājs izvēlas kādu no alfabēta burtiem. Viņš kādam no aplī sēdošajiem bērniem sviež bumbiņu sakot: "Es lādēju (piekrauju) kuģi.....", šajā vietā nosaucot kādu priekšmetu, kas sakas ar izvēlēto burtu. Bumbiņas saķērējs savukārt to sviež tālāk kādam citam bērnam, nosaucot citu priekšmetu, kas sākas ar to pašu burtu. Ja viņš to nevar izdomāt vai nosauc priekšmetu, kas jau iepriekš minēts, tam jādod "ķīla" vai jāsaņem soda punkts. Ieteicams mainīt izvēlēto burtu, kad divi vai trīs bērni pēc kārtas vairs nevar izdomāt priekšmetu.

Rotaļas beigās "jāizpērk ķīlas", vai, skaitot soda punktus, par uzvarētāju paziņo to bērnu, kuram to vismazāk. "Ķīlas izpērk" dziedot, dejojot vai deklamējot.

Aizliegtās skaņas

Rotaļas uzdevums:

Nostiprināt skaņu saklausīšanas un noteikšanas spējas.

Rotaļas gaita:

Rotaļas vadītājs uzdod bērniem jautājumus, bet viņi nedrīkst izrunāt noteiktu skaņu, piemēram a vai ā, t. i. izrunā vārdu bez šīs skaņas.

Piemēram:

Kuram šodien ir sarkans džemperis mugurā?

Iev-i

Vai tev ir māsa?

J-

Ja atbildē ir kļūda punkts pienākas pretiniekam. Rotaļa beidzas, kad viens no dalībniekiem savāc trīs punktus.

Soļosim

Rotaļas uzdevums:

Vingrināt bērnus pareizi vārdus dalīt zilbēs, savienojot ar soļošanu, kustības koordinācijas pilnveidošanai.

Rotaļas gaita:

Bērni sastājas vagoniņā viens aiz otra. Tik reizes liek soli, cik reizes kustina mēli.

Soļojam! Divi soļi: o-lis.

Soļojam! Sa-ti-ka o-lu,

a-bi gā-ja uz sko-lu,

sa-ti-ka vēl da-žus o-ļus,

tie a-rī skai-tī-ja so-ļus.

Šādi soļojot var skandināt dzejolišus un tautas dziesmas, sadalot pareizi katru vārdu zilbēs.

Klusie telefoni

Rotaļas uzdevums:

Pareiza un skaidra izruna čukstus, vārdu nozīmes izpratne, klausīšanās prasmes nostiprināšana.

Rotaļas gaita:

Pirmais no dalībniekiem iečukst ausī nākamajam kādu vārdu, tas dzirdēto iečukst nākamajam. Tā vārds „tiek padots” līdz pēdējam rotaļas dalībniekam, kurš dzirdēto pasaka skaļi. Ja „telefona līnijā” gadījusies kļūme, atrod vainīgo, kas pirmais pieļāvis kļūdu. Tad mainās rotaļas uzsācējs un viss var sākties no gala.

Vārdu virknes

Rotaļas uzdevums:

Vārdu krājuma paplašināšana, atmiņas trenēšana, domāšanas attīstīšana, iztēles attīstīšana.

Rotaļas gaita:

Bērns pasaka, piemēram, kādas mēbeles nosaukumu – ledusskapis. Cits bērns vārdu virkni turpina, nosaucot vēlreiz pirmo vārdu un vēl kādu citu vārdu, pirms tam atkārtojot visu iepriekšējo vārdu virkni, cenšoties nesajaukt vārdu kārtību.

Piezīme:

Šādas vārdu virknes var veidot ar jebkura temata vārdiem. Ļoti labi, ja bērns var atcerēties vārdu virkni ar 7 vārdiem, taču vidēji viņam vajadzētu atcerēties 4-5 vārdus.

Lomu rotaļa „Zooloģiskais dārzs”

Rotaļas uzdevums:

Radošas iztēles veidošana, leksikas aktivizēšana, nostiprināšana mācoties pareizas gramatiskās formas, vārdu krājuma bagātināšana.

Rotaļai nepieciešams:

Dažādi priekšmeti, rotaļlietas dzīvnieciņi u.c.

Rotaļas gaita:

Lomu sadale pēc bērnu izvēles.

Zooloģiskā dārza direktors: dod padomus un praktiski palīdz iekārtot zooloģisko dārzu. Pie visiem būriem un mītnēm piestiprina uzrakstus ar dzīvnieku nosaukumiem, raugās, lai dzīvnieku uzturēšanā un kopšanā būtu ievēroti to dzīvei nepieciešamie apstākļi.

Zooloģiskā dārza darbinieki: iekārto dzīvnieku mītnes, izvieto dzīvniekus, aprūpē tos.

Ekskursiju vadītāji: organizē ekskursijas, stāsta, no kurienes dzīvnieki atvesti, kādi ir to dzīves apstākļi brīvā dabā.

Skolotājs raugās, lai lomas un darbības tiktu izpildītas pareizi.

Dziesmu spēles

Rotaļas uzdevums:

Skaņu pareizrūna, vārdu krājuma bagātināšana, uzmanības trenēšana.

Rotaļas gaita:

Skolotājs vai bērni izvēlas dziesmu un nosaka vārdu vai burtu, kuru dziedot jāpapildina ar plaukstu sišanu, pietupienu vai cita veida žestu. Piemēram, dziesmā „Kaķīts mans” jāsasit plaukstas, dziedot garos patskaņus.

Kaķīts mans, kaķīts mans,

Melns ar baltām ķepiņām,

Saka ņau, saka ņau

Šodien man vēl peļu nav... u.c.

Piezīme:

Ar šiem vai līdzīgiem nosacījumiem var dziedāt arī citas dziesmas. Tas palīdz pareizi izrunāt latviešu valodas skaņas un ieinteresēt bērnus mācīties latviešu valodu.

Pirkstiņu saruna

Rotaļas uzdevums :

Netieša vingrināšanās kustību koordinācijā, saskaņojot pirkstu rotaļas un vingrinājumus ar runu.

Rotaļas gaita:

Saliek dūrītes vienu pret otru.
Īkšķīši augšā, pārējie saliekti lejā.
Sasveicinās: „Labdien! Kā klājas?”
„Labi! Kā jums?”

Mājiņā

Rotaļas uzdevums:

Attīstīt bērņā vēlēšanos darboties, netieši vingrinoties kustību koordinācijā, tādējādi attīstot domāšanu un runu.

Rotaļas gaita:

Dzīvoja pirkstiņi mājiņā (visi dūrītē).

Pa vienam iztaisnojoties izies pastaigāties.

Tad, sākot no mazā, ritmiski pa vienam saliecot kopā, atkal atgriežas mājās.